

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

Volný čas dětí a role rodiny v něm

Diplomová práce

Autor: Bc. Martina Davídková
Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Vedoucí práce: PaedDr. Monika Žumárová, Ph.D.

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Martina Davidková

Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

Název závěrečné práce: Volný čas dětí a role rodiny v něm

Název závěrečné práce AJ: Children's Free Time and the Role of Family in It

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se zabývá dnes velmi aktuálním a diskutovaným tématem využití volného času dětí mladšího a staršího školního věku. Práce je rozdělena na část teoretickou a empirickou. Hlavním cílem teoretické části je definovat základní možnosti trávení volného času dětí a zmapovat základní faktory, které tento výběr mohou ovlivňovat. Zaměřuje se především na vliv rodiny dítěte. Cílem empirické části je pomocí výzkumné sondy zjistit, jak děti nejraději tráví svůj volný čas a především jak velkou a důležitou roli hraje „současná“ rodina dítěte při trávení jeho volného času, a to z pohledu dětí.

Garantující pracoviště: Katedra sociální pedagogiky, Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PaedDr. Monika Žumárová, Ph.D.

Konzultant:

Oponent: Mgr. Jakub Holeček

Datum zadání závěrečné práce: 7. 1. 2014

Datum odevzdání závěrečné práce:

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Trutnově dne 28. 2. 2015

Bc. Martina Davidková

Poděkování

Děkuji PaedDr. Monice Žumárové, Ph.D. za odborné vedení práce, poskytování cenných a podnětných rad.

Anotace

DAVÍDKOVÁ, M. *Volný čas dětí a role rodiny v něm*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2015. 75 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se zabývá dnes velmi aktuálním a diskutovaným tématem využití volného času dětí mladšího, středního a staršího školního věku. Cílem celé práce je poukázat na velký význam volného času pro děti a odpovědět na otázku, jak nejraději děti tráví svůj volný čas a především jakou roli v něm hraje jejich rodina. Práce je rozdělena na část teoretickou a empirickou.

V teoretické části je jsou vydefinovány základní možnosti trávení volného času dětí a zmapovány hlavní faktory, které tento výběr mohou ovlivňovat. Dále jsou vymezeny zařízení pro volný čas dětí a také a charakteristika školního věku dětí. Diplomová práce se také zabývá současnou rodinou a především jejím vlivem na volný čas dětí.

V empirické části jsou prezentovány výstupy z výzkumné sondy, která si klade za cíl zjistit z pohledu dětí, jak děti nejraději tráví svůj volný čas, zda jsou s náplní svého volného času spokojeny a především jak velkou a důležitou roli hraje „současná“ rodina dítěte na trávení jeho volného času. Získaná data jsou porovnávána dle věku a pohlaví.

Klíčová slova

Volný čas, děti, rodina, faktory volného času, zájmová činnost

Annotation

DAVÍDKOVÁ, M. *Children's Free Time and the Role of Family in It*. Hradec Králové: Pedagogical Faculty, University of Hradec Králové, 2015. 75 pp. Diploma Thesis.

This Diploma thesis is concerned with an actual and often discussed theme of using school age children's free time. The aim of this diploma thesis points to the big value of children's free time and answers the question how children like to spend their free time and primarily how important is the role of their family in it. It is divided into a theoretical and an empirical part.

In the theoretical part of thesis basic possibilities of spending children's free time are defined as well as factors which should affect their choice. There are specified free time organizations for children and characteristic of school age children and also children's family influence.

The empirical part of the thesis tends to answer questions of children's favourite activities in free time, if they are satisfied with them and how important is the current family in spending it in children's view. To answer these questions quantitative research is used. The obtained data are compared by age and gender.

Keywords

Free time, children, family, factors of free time, special-interest activities

Obsah

Úvod	8
1. Volný čas dětí.....	10
1.1 Faktory ovlivňující volný čas dítěte	14
1.2 Cíle, podmínky a funkce výchovy ve volném čase	17
1.3 Základní činnosti ve volném čase	19
1.3.1. Motivace k činnostem a jejich hodnocení	22
2. Zájmové vzdělávání a výchova pro volný čas.....	24
2.1 Školská a mimoškolská zařízení pro zájmové vzdělávání	25
3. Charakteristika školního věku.....	30
3.1 Raný a střední školní věk	30
3.2 Starší školní věk	32
3.3. Osobnost dítěte ve vztahu k volnému času	33
4. Rodina	35
4.1. Znaky současné rodiny.....	36
4.2. Funkce rodiny	37
4.3. Typy rodin a partnerských soužití.....	39
4.4 Vliv rodiny na trávení volného času	42
5. Empirické šetření	49
5.1 Výzkumná sonda, její cíl a stanovení hypotéz	49
5.2 Použité metody.....	52
5.3 Charakteristika výzkumného vzorku.....	53
5.3.1 Obecné informace o městě Trutnov.....	54
5.4 Testování hypotéz a vyhodnocení výsledků šetření	55
Závěr	69
Odborné zdroje	72
Seznam příloh.....	75

„Rodina by měla znamenat pro dítě základní životní jistotu. To je ten nejlepší vklad, který mu můžeme dát. A je v naší moci!“¹

Úvod

Tématem diplomové práce je stále více diskutované téma volného času dětí a role rodiny v něm. Inspirací a motivací k napsání mi je má vlastní rodina. Sama jsem matkou dvou dětí ve školním věku a také řeším využití jejich a našeho společného volného času. Náplní mého zaměstnání je provozování sportovního zařízení a zájmového klubu pro děti mladšího školního věku. Přemýšlím o jeho náplni a spolupracuji na tvoření jeho osnov.

Kvalita prožívání volného času se dostává do popředí zájmu společnosti. Využití a prožívání volného času dítěte je jistě velmi důležitým aspektem, který ovlivňuje celkový tělesný i duševní vývoj dítěte a podílí se na formování jeho osobnosti. Co vlastně pro děti volný čas znamená a jaké jsou faktory, které ho ovlivňují? Je třeba děti ve volném čase organizovat nebo je nechat samy „hospodařit“ se svým volným časem? Psycholog, pedagog a výzkumník Pavel Říčan ve své publikaci s názvem „S dětmi chytře a moudře“ říká, že nejlepší „vychovatelé“, ať to jsou rodiče, prarodiče, pedagogové či profesionální vychovatelé, jednájí většinou spontánně, živelně, spíš citem. Každý z nás, ať jsou to rodiče dětí, samotné děti či odborná veřejnost, má totiž vlastní představu o tom, co je to volný čas.

V současné době je většina dětí po ukončení školního vyučování zabezpečena. Rodiče a často i prarodiče bývají zpravidla ještě pracovně vytíženi, a děti, především děti mladšího školního věku, v hojné míře navštěvují školská zařízení pro zájmové vzdělávání nebo různé jiné volnočasové organizace. Na otázku, co je rodina, existuje velké množství definic a vysvětlení. Rodina je pro dítě nepostradatelná a jen velmi těžko nahraditelná. Jsou v ní předávány základní hodnoty z generace na generaci. Rodina by měla být modelem mezilidských vztahů, které si dítě ponese dál do života a do vztahů, do kterých bude vstupovat samo ve svém životě. Na děti působí především aktuální atmosféra v rodině, k čemuž přispívají především rodinné podmínky, ve kterých děti žijí. Je také rozdíl, zda dítě vyrůstá v úplné fungující, nebo v neúplné, nevlastní či

¹ MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. s. 17.

náhradní rodině. Role rodiny, rodinných vazeb a vztahů je jistě velmi důležitá a otázkou je, zda je zásadní ve výběru a ovlivňování volnočasových aktivit dětí. Vzhledem k limitujícímu rozsahu je diplomové práce orientována na děti zdravé bez fyzického či mentálního postižení.

V rámci praktické části mé práce se pokusím zmapovat situaci ve městě, ve kterém žiji, v Trutnově. **Cílem celé práce je poukázat na velký význam volného času pro děti a odpovědět na otázku, jak nejraději děti tráví svůj volný čas a především jakou roli v něm hraje jejich rodina.** Výzkumné šetření je provedeno kvantitativní metodou pomocí jednoduchého dotazníku pro děti na základních školách a víceletém gymnáziu. Získaná data jsou statisticky vyhodnocena a podrobena porovnání co do věku dětí, pohlaví a rodinných poměrů.

Pro zpracování teoretických východisek vycházím z různých dostupných odborných zdrojů (pedagogických, psychologických a sociologických). Základní informace jsou čerpány především z některých aktuálních monografických publikací (Hofbauer, Pávková, Kraus, Čech aj.). Mnoho zajímavých informací je uvedeno také v odborných periodikách a na internetových stránkách týkajících se tohoto tématu (např. Naše psychologie, Vitalia.cz., Psychologie.cz). Nelze se vyhnout ani některým zákonům, dokumentům či závazným vyhláškám (např. Vyhláška č. 74/2005 Sb., Zákon č. 561/2004 Sb.). Za velmi důležitý zdroj pro zpracování především empirické části práce považuji informace získané z výzkumné sondy.

Diplomová práce by mohla být užitečná nejen pro samotné rodiče, ale i pro vychovatele ve školních družinách a klubech či pro jiné volnočasové pedagogy. Podle mého názoru by některé informace mohly být zajímavé i pro samotné školy a jejich pedagogy. Vždyť i tímto se může prohloubit tolik aktuálně řešená spolupráce rodiny a školy.

1. Volný čas dětí

Existuje mnoho definic na téma volný čas, ale k vzhledem k pojetí mé práce jsem vybrala velmi výstižnou definici z Pedagogického slovníku, který uvádí volný čas jako: „Čas, se kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů“.² Objasňování a definování tohoto pojmu se zabývá mnoho odborníků (např. Hájek, Pávková, Hofbauer, Spousta, Čech aj.) i laická veřejnost a o dané problematice je napsán velký počet odborných i laických publikací, vč. periodik a článků na internetu. Různý pohled na volný čas mají psychologové, filosofové, pedagogové či sociologové atd. Podle Pávkové se na volný čas můžeme dívat z několika různých hledisek. Z **ekonomického** jde především o množství finančních prostředků investovaných do zařízení pro volný čas, a také o to, zda reálně existuje návratnost investovaných prostředků a v jaké výši. V současné době je na trhu velká řada organizací, které se činnostmi ve volném čase zabývají. Z **politického** hlediska se jedná o to, jakým způsobem a do jaké míry stát pomocí svých orgánů do volného času obyvatelstva zasahuje. Stát zakládá a ovlivňuje zařízení pro volný čas pro děti a mládež, většinou se podílí na pomoci organizacím, sdružením a spolkům, které pracují s dětmi a mládeží. Další hledisko je **sociologické a sociálně psychologické**, které sleduje, jak činnosti ve volném čase pomáhají vytvářet a formovat mezilidské vztahy. Ze **zdravotně hygienického** pohledu je důležité podporovat zdravý tělesný a duševní vývoj jedince. Důležité je uspořádání denního režimu, respektování křivky výkonnosti člověka aj. Pedagogické ovlivňování volného času a vývojová specifika řeší pedagogické a **psychologické** hledisko. V úvahu jsou brány především věkové a individuální zvláštnosti a jejich respektování ve volném čase.³ Sak a Saková⁴ považují dle sociologických kritérií za volný čas takový, v němž si dítě svobodně volí svou činnost na základě svých zájmů, pocitů či nálad. Jde o tu část mimoškolního času, která zbyde po zabezpečení individuálních, rodinných, existenčních a biologických potřeb dítěte.

² PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001. s. 274.

³ HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999. s. 17 - 20

⁴ SAK, P.; SAKOVÁ, K.. *Mládež na křižovatce*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda servis, 2004. s. 59 – 60.

Volný čas a aktivity ve volném čase dětí mají svá specifika. V dětství se utváří hodnotový systém jedince, který lze považovat za základ utváření životního způsobu, jehož významnou součástí je právě způsob trávení volného času a propojení pracovních, školních a volnočasových aktivit. Obsahová náplň volného času má význam pro celoživotní orientaci člověka. Dle Americké pediatrické akademie je volný čas a volnočasové aktivity stejně tak důležitý jako tradiční vzdělávání. Děti se ve volném čase učí prostřednictvím hry hlavním motorickým a kognitivním schopnostem. Volný čas pro děti není jen zábava, ale tvoří nezbytnou část jejich vývoje.⁵

Volný čas představuje specifickou oblast lidského života, přinášející radost ze svobody, prostor pro tvořivost, uspokojení, radost, potěšení a pocit štěstí. Poskytuje také prostor pro sebevyjádření a pro činnosti, které zahrnují prvky tělesné, duševní, sociální, umělecké i duševní. Je to také jeden z nejdůležitějších zdrojů osobnostního, společenského a ekonomického rozvoje a významně přispívá ke kvalitě života. Podporuje také celkové zdraví a pohodu. Nabízí řadu příležitostí, které umožňuje jedincům i skupinám výběr činností a zkušeností, které odpovídají jejich potřebám, zájmům a hodnotám. O volném čase se dnes hovoří také jako o rizikovém faktoru. Jeho množství stoupá, ale to neznamená, že stoupá i kvalita jeho trávení a využívání. Například závislosti různého druhu už i u školních dětí jsou toho důkazem.⁶

Každý dospělý člověk i každé dítě si pod pojem volný čas může představovat úplně něco jiného. Podobně jako u dospělých, tak i u dětí, je čas rozdělen na čas tzv. pracovní, pro ně čas strávený ve škole a věnovaný přípravě na školní vyučování, a na čas tzv. volný. Správně vymezit volný čas může být složité vzhledem k tomu, že samotné děti si mohou pod svým volnem představovat něco jiného, než jejich rodiče. Pro někoho může volný čas znamenat jen čas, který není zaplněný žádnými organizovanými činnostmi (například zájmové kroužky, sportovní aktivity). Děti pak vnímají jako své

⁵ HUGHES, Z. *Children's Leisure Activities* [on-line] EVERYDAYLIFE.GLOBALPOST.COM [cit. dne 8. 2. 2015]. Dostupné na: <http://everydaylife.globalpost.com/childrens-leisure-activities-5039.html>

⁶ HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999. s. 17 – 33.

„volno“ jen neorganizovaně prožitý čas, který tráví například četbou, pobytem venku či kontaktem s kamarády.

Pokud chceme vymezit oblast volného času dětí, především žáků prvního a druhého stupně základní školy, musíme odečíst nejprve od celkového denního času dobu, která je spojena s povinnou školní docházkou a vyučováním. Ale ani celý čas mimo školní vyučování a přípravy na vyučování nelze považovat za volný čas dítěte, protože dítě má další biologicky a společensky nutné povinnosti, ke kterým patří např. odpočinek a spánek (tj. nezbytná regenerace tělesných i duševních sil dítěte), stravování, osobní hygiena a v neposlední radě také zdravotní péče.

Také péče o zevnějšek a osobní věci může dítě vnímat jako svou povinnost. Jako člen rodiny i dítě musí v rámci domácnosti plnit určité úkoly, jako domácí práce, pomoc s mladšími sourozenci, účast na rodinných oslavách aj. V souvislosti s každou z uvedených činností vznikají časové ztráty. Volným časem dítěte je pak v podstatě čas, který vznikne po vyloučení všech výše uvedených činností. Pokud ale dítě některou z činností koná dobrovolně a z vlastní iniciativy, může i takto strávený čas vnímat jako svůj volný čas. Do volného času dítěte tedy patří čas strávený duševní a tělesnou rekreací a zábavou. Pro dítě to většinou představují různé hry doma a venku, návštěva zábavních, kulturních a sportovních akcí, návštěvy u kamarádů nebo také čas strávený čtením knihy či poslechem hudby.⁷

Děti občas touží mít čas jen samy pro sebe, zcela svobodně se rozhodovat a věnovat se jen těm činnostem, které je baví nebo prostě nedělat nic, případně odpočívat. V současné době je na trhu hojná nabídka zájmových kroužků pro děti, které dětem nabízejí aktivní a smysluplné využití jejich volného času. Problémem se v této souvislosti může jevit správná volba kroužků a jejich množství. Většina rodičů si přeje pro své dítě to nejlepší a chce jim dopřát širokou škálu aktivit, ale tím často své děti přetěžují.⁸ Díky tomu už i děti bývají dnes ve stresu. Opačným případem jsou děti, které

⁷ BLÁHA, V. *Výchova mimo vyučování na základních školách*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984. s. 28 – 35.

⁸ SINGEROVÁ (FIŠEROVÁ), H. *Září není jen škola, ale i dětské kroužky*. [on-line] VITALIA.CZ [cit. dne 21. 9. 2014]. Dostupné na: <http://www.vitalia.cz/clanky/zari-neni-jen-skola-ale-i-detske-krouzky/>.

nenavštěvují žádný zájmový útvar, a to z důvodu finanční situace rodiny nebo nezájmu rodičů. Většinu svého volného času pak tráví zcela volně na ulici bez programu. Vzniká u nich pak i zvýšené riziko setkání s nežádoucími vlivy, jako alkohol, cigareta nebo droga.

A jaké jsou perspektivy a problémy volného času? Na využívání volného času přispívají také podmínky, ve kterých dnešní děti žijí. Na děti působí především rodinné prostředí. Mezi rodinou a zařízením pro volný čas má být přirozená návaznost, kterou však dnes narušují četné problémy rodiny, které bývají označovány jako transformace či krize rodiny. Roste počet volných svazků mužů a žen, roste také počet dětí žijících pouze s jedním rodičem. Zvyšuje se rozvodovost, nezaměstnanost nebo naopak se zvyšuje zapojení jednoho z rodičů do pracovní či podnikatelské aktivity a s tím související nedostatek volného času.⁹ K dalším problémům dětí ve volném čase patří jistě přetěžování dětí plněním školních povinností či paradoxně četnými zájmovými činnostmi, například děti, které se věnují některé zájmové činnosti na špičkové či vrcholové úrovni. Děti mohou být také přetěžované pracovními povinnostmi, mohou mít nedostatek volného času, ale také málo prostoru pro přípravu na vyučování a studium. Problémy mohou nastat také u dětí, které mají pestré, proměnlivé a nestálé zájmy a stále začínají něco nového či naopak děti s jednostranným zájmem, které neumí „nic jiného“.¹⁰ Pokud se zeptáme dětí, co pro ně volný čas znamená a kde ho rádi tráví, např. odpovídají:

„Když nemám žádné kroužky ani školu a mám úplné volno a můžu jít ven s kamarádkami. A taky třeba o víkend, když jedeme i na nějaký výlet. Nejraději trávím volný čas venku, doma a u babičky s dědou“.

„Že si třeba budu hrát doma nebo venku, nebo že někam jedeme na výlet. Trávím ho rád doma, v družině, u babičky a dědy a na fotbale“.¹¹

⁹ HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999. s. 195 -211.

¹⁰ Tamtéž, s. 20 - 21

¹¹ Osobní výpověď mých dětí (Sofie - 11 let, Oliver - 9 let) ze dne 27. 10. 2014.

1.1 Faktory ovlivňující volný čas dítěte

Existuje mnoho faktorů, které ovlivňují potřeby, zájmy, hodnotovou orientaci a tedy i způsob trávení volného času. Faktory, které ovlivňují volný čas dětí, bychom mohli rozdělit na ty, které jsou dané a neměnné, jako je pohlaví, věk, barva pleti, národnost a zdravotní stav ve smyslu eventuálního zdravotního postižení. Dále jsou to faktory dané a dítětem nezměnitelné, závislé na změnách v rodině a v širší společnosti, jako například celkové sociální postavení a typ rodiny, druh a místo bydliště, ale také životní způsob a typ společnosti, ve které jedinec žije. A faktory, které jsou v určitou dobu dané, ale dítě je může ovlivnit či změnit, samozřejmě pokud má podporu své rodiny či širší společnosti. Jako příklad můžeme uvést stravu, postoj k problematice kouření, alkoholu, drog, způsob trávení volného času, který má dítě k dispozici, nebo i volbu svých kamarádů, případně volbu školy. Faktory můžeme také rozdělit na vnější a vnitřní. Vnitřních faktorů ovlivňujících volný čas dětí je celá řada. Patří k nim především vlastnosti osobnosti, zdravotní stav a s ním související stav duševní kondice, věk, pohlaví a rozdíly mezi nimi a také vlastní aktivita jedince. Vnitřní faktory můžeme ještě rozdělit na psychologické, kam patří temperamentní založení, typ nervové soustavy, rozumové schopnosti, vývoj osobnosti aj. a biologické, kam řadíme zdravotní omezení či postižení, fyzickou kondici nebo předpoklady k určitým činnostem.¹²

Vnější faktory zahrnují vliv rodiny, širší společnosti, školy, médií a sdělovacích prostředků, návykových látek a životního prostředí. Některé z těchto faktorů děti ani jejich rodiče nemohou ovlivnit. Neovlivní, do jaké rodiny se narodí, jak tato rodina funguje, zda je úplná, zda má či nemá finanční nebo jiné problémy atd. Neovlivní ani stav životního prostředí. Ale škola, kamarádi, média to jsou faktory, které si i samo dítě má možnost ovlivnit či vybrat.

Nejdůležitější a největší vliv má jistě **rodina** a širší společnost, v níž dítě vyrůstá. Rodina je pro dítě nepostradatelnou a těžko nahraditelnou institucí a funguje jako nejvýznamnější socializační činitel. Je první sociální skupinou, ve které se dítě učí přizpůsobovat životu. Je také nezastupitelná při předávání hodnot z generace na generaci.¹³ Denně na děti působí především aktuální atmosféra v rodině. Rodina se

¹² PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999. s. 17.

¹³ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. s. 79 – 82.

stává místem prvotní realizace jejich aktivit ve volném čase. K této realizaci přispívají samozřejmě rodinné podmínky, ve kterých děti vyrůstají a žijí. Rozdílně působí na dítě život v úplné rodině, střídavá péče obou rodičů nebo život s jedním rodičem aj. Specifikem je jistě absence rodiny nebo život v dětské domově. Mnohdy rodina není schopna umožnit a podporovat zapojení dětí do aktivit volného času, někdy jim dokonce cestu k aktivitám ve volném čase ztíží. Vliv rodičů a celé rodiny na dítě je obrovský a v mnohém zásadní, především výchovou a množstvím volného času, který jsou rodiče schopni a ochotni svým dětem věnovat. Určitou výhodou či omezením je jistě také sociální postavení rodiny a její finanční situace.

V rámci širší společnosti se jedná se především o **vliv školy**, kterou dítě navštěvuje. Pro dítě po nástupu do školy jsou významní jak rodiče, tak i učitel. Nástupem do školy se dítě nachází v nové roli, a to v roli žáka. Změna to ale není pouze pro dítě, ale i pro celou rodinu, která se musí řádu školy přizpůsobit. Dítě se musí začít osamostatňovat, musí přijmout zodpovědnost za své jednání a jeho následky. Do školy dítě chodit musí a tráví tam nezanedbatelnou část pracovního dne, často i větší než s rodiči. Na rozdíl od rodiny, kde dítě často bývá středem pozornosti a rodiče ho akceptují téměř vždy a za každých okolností, ve škole se najednou stává „jen“ jedním z mnoha. Svou novou pozici si dítě musí teprve vydobýt, nemá ji danou automaticky na základě citového vztahu. Hodnocení ve škole je často kritičtější a tvrdší. Škola podporuje rozvoj dítěte, jeho schopností a dovedností, které se projeví ve výkonu i v sociálním chování a spoluurčuje jeho další vývoj nabídkou určité perspektivy. Významný vliv na dítě má i **vrstevnická skupina**. Kromě role školáka musí dítě zvládnout také roli spolužáka, tj. zařadit se mezi vrstevníky stejného věku, kteří spolu chodí do jedné třídy a je mezi nimi formálně rovný vztah. Ve škole vznikají mezi spolužáky emoční vrstevnické vztahy, které mají v dalším vývoji jedince stále větší význam. Dítě si své spolužáky vybírat nemůže, stane se členem skupiny, ve které mají všichni stejná práva a povinnosti. Třída je sociální skupina, která významně ovlivňuje vývoj školáka, a to v oblasti socializace, komunikace, spolupráce, sebehodnocení aj.¹⁴ Dítě, jednotlivec, se v rámci vrstevnických skupin nechá často ovlivnit v pozitivním i negativním smyslu. Může mít dokonce tendenci inspirovat se a někdy i touhu kopírovat některé vzory z rodiny, způsobu trávení volného času

¹⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000. s. 164 – 167.

i celkového života svého spolužáka (chce mít stejné kroužky, výlety, hračky, dům apod.). V mladším školním věku mají spolužáci mnohem menší význam než učitel, největšího významu nabývají vrstevníci v souvislosti se starším školním věkem.¹⁵ Z výsledků řady výzkumů je zřejmé, že volný čas je stále více ovlivňován a vyplňován tím, co nabízejí **masová média**. Pedagogové by měli tato fakta vážně sledovat, i když působení médií ve volném čase je právě tím, na co má pedagog jen nepřímý vliv. Používání masových médií velmi ovlivňuje dětského uživatele a nabývá na intenzitě. Vystává tu ale problém s náhražkovitostí, protože děti často spolu nejsou v osobním kontaktu, neumí často spolu komunikovat jinak, než prostřednictvím komunikačního média a nevzniká skutečný dialog důležitý pro zpětnou vazbu.¹⁶ Samozřejmě média přináší i pozitivní možnosti. Pokud si rodiče dají práci a společně s dětmi „filtrují“ možnosti dnešních moderních médií, mají k dispozici velké množství kvalitních informací, kulturní zábavy i uměleckých pořadů. Také sociální sítě, zejména Facebook, otvírají velké možnosti kontaktů, výměny názorů či sdílení fotografií aj. Také počítačové hry mohou být skvělá věc, pokud si děti dobře vybírají a nepropadnou jim. Mohou trénovat postřeh či myšlení. Bohužel častěji jsou plné násilí a spíše se u nich dítě uzavírá do sebe a straní se osobním kontaktům. Velkým problémem naplně dnešních médií je násilí. „Děti obojího pohlaví, každého věku, každé rasy, z každé společenské vrstvy, na každém stupni inteligence mohou být nepříznivě ovlivněny sledováním násilných pořadů na obrazovce“. Je třeba učit děti si pořady a hry vybírat a naučit je včas je vypnout. Rodiče by měli dětem vysvětlovat škodlivost mediálního násilí.¹⁷ Ubývá aktivního trávení volného času, jako je sport, turistika, rekreace. I do kempu nebo na chatu se bere s sebou počítač, tablet a téměř v každé chatě je k dispozici televize, často i se satelitem. Tím je mnohem méně času na rozhovory s dětmi a také mezi partnery.

Volný čas dítěte je kromě již uvedeného ovlivňován i **prostředím**, tj. regionálními faktory. Prostředí zahrnuje kromě hmotných předmětů také nezbytné mezilidské vztahy, umění, morálku či duchovní systém. Prostředí dítě obklopuje a je s ním ve vzájemném

¹⁵ HAVLÍK, R.; KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2007. s. 52 – 53.

¹⁶ SPOUSTA, V. et al. *Metody a formy výchovy ve volném čase*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1996. s. 16 – 18.

¹⁷ ŘÍČAN, P. *S dětmi chytře a moudře*. Praha: Portál, 2013. s. 108 – 124.

působení. Dítě je ovlivňováno především lokálním prostředím, které představuje oblast, ve které dítě žije (městská část, obec) a také mikroprostředí, tedy bezprostřední prostor, ve kterém dítě pobývá. Prostředí je možno také členit na městské, příp. velkoměstské a venkovské. V souvislosti s volným časem dětí nabízí městské prostředí více možností využití, v kladném i záporném smyslu je zaručena i větším anonymitě, s tím souvisí i obecný pokles významu "sousedství" v prostředí města. Děti netráví tolik času venku obvyčejným hraním, kontakty s dětmi z nejbližšího okolí jsou slabší. Městské prostředí s sebou nese i ztrátu některých tradic. Na vesnici jsou přece jen i dnes stále dodržovány určité tradice a ve své podstatě lidové svátky, děti jsou tak také určitým způsobem zapojeny ve svém volném čase do života daného regionu.¹⁸ Z hlediska kvality trávení volného času je podle mě nemožné vyhodnotit, které regionální prostředí je pro dítě přínosnější. Myslím si, že v této souvislosti má spíše druhotný význam. Vliv na volný čas dětí má v neposlední řadě i politika státu, případně obce, tedy makroprostředí. To spočívá v zakládání a financování zařízení pro volnočasové aktivity dětí a mládeže, nebo také v podpoře spolků a sdružení, které s dětmi a mládeží pracují. Jedná se především o Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, o Ministerstvo financí, o Ministerstvo vnitra, územní samosprávy aj. Na podporu vzniku různých organizací pracujících s dětmi v jejich volném čase vypisuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy dotované programy. Jsou zaměřené především na podporu činnosti s dětmi a mládeží a na prevenci sociálně patologických jevů.¹⁹

1.2 Cíle, podmínky a funkce výchovy ve volném čase

Hlavním a základním znakem výchovy je především její cílevědomost. To platí i ve výchově ve volném čase. Pedagog si stanoví přiměřené cíle a zvolí prostředky, pomocí kterých lze cílů dosáhnout, a poté hodnotí výsledky své práce. Základním cílem výchovy ve volném čase je naučit jedince hospodařit se svým volným časem, rozumně ho využívat a oceňovat volný čas jako významnou hodnotu. Jako dílčí cíle lze odvodit např. naučit se rekreovat a odpočívat, rozvíjet zájmy a schopnosti, naučit se vhodně si

¹⁸ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. s. 95 – 96.

¹⁹ HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2008. s. 148 – 150.

uspořádat režim dne, vést jedince ke zdravému životnímu stylu atd. Z hlediska vnitřních podmínek výchovy ve volném čase je důležité, že pedagogové mají dostatek příležitostí pro respektování a rozvíjení osobnosti dítěte, zejména pak jeho zájmů a schopností. Pedagog volného času by měl znát věkové zvláštnosti dětí. Důležité jsou samozřejmě i vnější podmínky, jako prostředí, prostory a vybavení, které by měly vyhovovat záměrům a druhům činnosti, které v nich probíhají.

Výchova ve volném čase má kromě cílů a podmínek také své specifické funkce. Dle oficiálního vzdělávacího dokumentu s názvem Bílá kniha, ale také podle některých autorů odborné literatury (např. Hájek, Hofbauer, Pávková) jsou v naší republice jako základní funkce volného času považovány následující funkce:

- **Výchovně-vzdělávací funkce** je v současné době považována za prioritní. Spočívá především v záměrném a cílevědomém formování osobnosti vychovávaných jedinců a dosahování reálných cílů prostřednictvím promyšleně zvolených pedagogických prostředků. Pomocí různých a zajímavých aktivit lze děti motivovat k osobnostně i společensky žádoucímu využívání volného času, k získání nových znalostí a dovedností a k uvědomění si významu vzdělávání. Úspěchy v aktivitách ve volném čase přinášejí pocit uspokojení a kladnému sebehodnocení. Pestré a rozmanité činnosti pomáhají dětem utvářet si názor na život, společnost a svět kolem nás.
- **Funkce zdravotní** funkce je neméně důležitá. Veškeré aktivity ve volném čase musí podporovat zdravý tělesný, duševní i sociální vývoj dítěte. Toho lze dosáhnout a podpořit různými způsoby. Je třeba usměrňovat režim dne tak, aby co nejvíce odpovídal lidským biorytmům a vyhovoval individuálním zvláštnostem člověka. Je třeba střídat činnosti duševní a tělesné, práci a odpočinek, aktivity organizované a spontánní či činnosti vykonávané ve skupině a individuálně. Důležité je poskytovat také příležitosti k vydatnému pohybu, nejlépe na čerstvém vzduchu. Jedním z cílů výchovy ve volném čase je také to, aby se pohybové aktivity staly součástí běžného života. Velice důležité je také vedení ke zdravému a pravidelnému stravování, dodržování hygienických návyků. V neposlední řadě je třeba dbát na zásady bezpečnosti práce.

- **Sociální funkci** výchovy ve volném čase lze chápat několika způsoby. Nejčastěji je tato funkce chápána jako péče o děti, zajištění jejich bezpečnosti a dohledu v době, kdy není školní vyučování a rodiče jsou v zaměstnání nebo jinak zaneprázdnění. Sociální funkci plní především školská zařízení, která se dětmi pracují hned po skončení vyučování, případně i výchovná a ubytovací zařízení (domov mládeže, škola v přírodě, internát) a zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu či zařízení sociální péče. Důležité je, že se děti ve svém volném čase dostávají do různých druhů sociálního prostředí, ve kterém mají možnost navazovat nové sociální vztahy s lidmi s podobnými zájmy a názory. Tím rozvíjí své sociální kompetence, komunikativní dovednosti a sociální interakci či percepce. Sociální funkcí je také příležitost k vyrovnání rozdílů mezi nestejnými materiálními a psychologickými podmínkami dětí v rodinách.
- **Preventivní funkci** plní zařízení, která se podílejí na výchově mimo školní vyučování, a pracují většinou v oblasti nespecifické primární prevence, to znamená, že častěji problémům předcházejí, než je řeší. To je také levnější a zaručenější způsob než převýchova. Proto je třeba primární prevenci věnovat velkou pozornost, a to včetně materiálních prostředků. Bohužel v naší společnosti není tato skutečnost dostatečně akceptována.

Jednotlivé typy organizací pro výchovu ve volném čase plní výše uvedené funkce v různé míře a různými způsoby dle svého poslání, zda jde o organizace tělovýchovné, kulturní, osvětové atd.²⁰

1.3 Základní činnosti ve volném čase

Velký význam pro celkový rozvoj dítěte mají činnosti ve volném čase. Jedná se o rozmanité druhy aktivit nejen v zájmových či sportovních organizacích. Děti se při nich učí navazovat širší sociální kontakty, komunikovat s ostatními dětmi i dospělými. V zájmových organizacích děti mají možnost se soustavněji a pod odborným vedením věnovat určitému druhu zájmové činnosti a zdokonalovat se v ní. Pravidelné zájmové

²⁰ HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2008. s. 70 – 75.

činnosti bývají obohacovány také sportovními akcemi, výstavami výtvarných a rukodělných prací, účastí na národních i mezinárodních soutěžích (sportovních, uměleckých). Děti se také mohou účastnit letních soustředění, srazů nebo lyžařských či jiných zájezdů.²¹

Volnočasové aktivity jsou ovlivněny biologickým zráním, jsou také jistě odrazem dosažené úrovně sociálního, mentálního a psychického zrání. Realizace zájmů a potřeb dítěte prostřednictvím volnočasových činností patří do sociálního učení. Aktivity a činnosti, které člověk ve svém volném čase vykonává, můžeme klasifikovat mnoha způsoby a dle různých aspektů. Obecně je můžeme dělit na činnosti aktivní a pasivní. Za optimální se považuje, pokud činnosti aktivní převažují nad pasivními, a to především u dětí, kdy je aktivní odpočinek základním prvkem zdravého životního stylu. Kraus a Poláčková²² dělí volnočasové aktivity ještě na tvůrčí, kulturní a sportovní, které považují za pozitivní činnosti a konzumní, které označují jako negativní způsob trávení volného času.

Hra, učení a práce jsou nejen základními pedagogickými prostředky, ale uplatňují se významně také v rámci všech činností ve volném čase dětí. V praxi je nelze oddělit, protože se vzájemně prolínají. Dítě je schopné se hrou učit a také některé pracovní aktivity mohou mít hravý charakter. **Hra** je dominantní a jednou z nejoblíbenějších činností ve volném čase u dětí v předškolním a mladším školním věku. Přináší dítěti pozitivní prožitky, radost, relaxaci a nenásilně rozvíjí všechny složky jeho osobnosti. Charakter hry se v souvislosti s věkem dítěte významně mění a změny nastávají také v celkovém přístupu dětí ke hře. Významnou roli hraje i to, že samotný průběh hry je většinou důležitější než její výsledek. Znalost rozmanitých druhů her je pro pedagoga volného času nezbytností. Jednou z nejvýznamnějších podmínek pro hru je hračka. Hračky jsou součástí materiálního prostředí a odrážejí způsob života společnosti a také její civilizační úroveň. Hračky rozvíjejí zvědavost, zájem o techniku, rozvíjí estetické cítění, představivost, cvičí rychlost reakcí atd. Velkou důležitost hry a hraní vystihl už i Albert Einstein ve svém citátu „Hra je jeden z nejefektivnějších

²¹ HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999, s. 137.

²² KRAUS, B.; POLÁČKOVÁ, V. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001. s. 167 – 168.

způsobů, jak zjednodušit život. Přesně to jsme dělali jako děti, ale v dospělosti jsme si hrát zapomněli.“

V rámci volnočasových aktivit probíhá i **učení**, které má velký význam právě v dětství. Učení je celoživotní proces přijímání informací, jejich zpracovávání a na základě toho také regulace chování. Děti si učením začínají osvojovat vědomosti, dovednosti a vytvářejí se i rysy jejich osobnosti. Učení může probíhat jak spontánně nebo může být záměrně usměrňované. V rámci volného času se děti učí senzomotorickým činnostem, tedy učením se pohybovým činnostem a činnostem smyslových orgánů, ale také si mohou zkoušet a osvojovat dovednosti sociální interakce či řešení problémů. Proces učení ve všech druzích činností, při všech zájmových činnostech, veřejně prospěšných aktivitách, při odpočinku a rekreaci, v rámci sebeobslužných činností dítěte a při přípravě na vyučování, ale také při společně tráveném čase se svými rodiči, sourozenci či ostatními členy rodiny, ale také s vrstevníky či jinými kamarády, a to jak při spontánně nebo organizovaně tráveném volném čase.

Práce je považována za typicky lidskou činnost a objevuje se v různých podobách ve všech životních etapách člověka. Vytváří hodnoty a je možné rozlišovat práci fyzickou (manuální) a psychickou (duševní), ve většině činností se prolínají obě složky. Škola a školní vyučování se zaměřují většinou na oblast duševní práce. Zájmové činnosti, zvláště rukodělného a pracovní-technického zaměření, dávají příležitost k získání manuálních dovedností. U dětí mladšího školního věku je obecně známá oblíbenost rukodělných činností. Základní praktické dovednosti mohou děti získat i při různých pobytech v přírodě či táboření. „Od každého kousek“ možná nabízí v umělé formě počítačové hry, na které v naší společnosti není jednotný názor a tato problematika je často diskutována.²³

Vším, co dělají děti mimo školní vyučování, se zajímá poměrně mladá disciplína, pedagogika volného času. Zajímá se především obsahem, formami a prostředky vzdělávacích aktivit, které jsou prospěšné v trávení volného času dětí, dále činností školních a jiných zařízení, které zabezpečují edukaci ve volném čase. Obsahem

²³ HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času*.

Praha: Portál, 2008. s. 124 – 130.

pedagogiky volného času je rovněž výzkum toho, jak současné děti tráví volný čas v dnešní době a společnosti, popis činností ve volném čase a především trávení volného času pozitivně ovlivňovat, a tím přecházet nežádoucím chování dětí a mládeže.²⁴ Účinnou pedagogickou metodu představuje zážitek a zážitková pedagogika, která představuje široký proud nových nebo znovuobjevených metod výchovy ve volném čase. Klade důraz na prožitek účastníků, intenzivní zážitek, překonávání překážek a poznání sebe samého, také na vnímání kontaktu s přírodou a spolupráci v týmu. Základem je navození situací, kterým se účastníci nemohou vyhnout, a musí se spolehnout na své vlastní tělesné a duševní síly.²⁵

1.3.1. Motivace k činnostem a jejich hodnocení

Základní podmínkou aktivity a aktivní účasti dětí na zájmových činnostech je vyvolání zájmu, tj. uspokojení specifické potřeby, jako je potřeba poznání, sdělení, seberealizace, uznání či sebevyjádření. K uspokojení těchto potřeb jsou nutné vnější podmínky prostředí, pomůcky a další osoby. K nabízeným aktivitám dítě zaujímá určitý postoj a ten souvisí právě s jeho potřebami. Pokud pedagog či vychovatel vyvolá určitou potřebu, ta již sama o sobě může být motivem k činnosti. Dítě při motivaci potřebuje odpověď na konkrétní otázku, proč vlastně má danou činnost vykonávat. Proto by měla veškerá motivace vycházet z přirozených potřeb dítěte. Neméně důležitá je i schopnost udržet u dítěte určitou hladinu napětí a očekávání. Vzhledem k tomu, že dítě téměř vždy očekává v souvislosti s činností úspěch, je důležité, aby pedagog či vychovatel nehodnotil kladně jen samotný úspěch, ale také celkový průběh či vývoj činnosti. Dítě se pak bude k činnosti vracet, opakovat ji, a tím ji rozvíjet. Povinná školní docházka na děti působí jako vnější motivace, kdy se musí snažit dosáhnout co nejlepšího hodnocení především ve formě známek. Tlak na dobré výkony a dobré známky je trend rodičů dnešní doby, za dobré známky dětem slibují různé výhody či dárky. Naopak volnočasové činnosti jsou syceny vnitřní motivací, zájmem a touhou dítěte se zdokonalit a prožít očekávaný a vyhrazený volný čas dle svého. Není výjimkou,

²⁴ PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. Praha: Portál, 2000. s. 93 – 94.

²⁵ HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času*.

Praha: Portál, 2008. s. 175 – 176.

že někteří rodiče používají zákaz volnočasové aktivity (odpoledního kroužku, setkání s kamarády aj.) jako „velmi dobrou“ výchovnou metodu se slovy „pokud si nezlepšíš známku, na kroužek nejdeš. Neučíme se přece pro známky, ale honba za lepšími výsledky živena a podporována rodiči pak diferencuje děti ve třídě na hloupé a chytré. V mimoškolních aktivitách se pedagogové záměrně vyhýbají hodnocení a pedagogické působení je stavěno především na individuálních možnostech dítěte, na výzvě – pokud chceš, zkus to, dokážeš to!²⁶ Motivace aktivizuje, to znamená, že musí být přiměřená věku a schopnostem dítěte. Motivace také reguluje, to znamená, že určuje, co by se mělo dítě naučit, co by mělo zvládnout a jak postupovat. V neposlední řadě motivace posiluje žádoucí chování dítěte a jeho směr.

Při volbě aktivity dítěte je nutné brát v úvahu i jeho osobní vlastnosti, jeho aktuální subjektivní stav a také předchozí zkušenosti dítěte. Nezájem a nízká aktivita dítěte mohou být důsledkem toho, že činnosti nebyly adekvátní jeho zájmům. Veškeré hodnoty by mělo dítě přijmout za své, protože v opačném případě nepůsobí motivačně. Největší motivací pro dítě je radost z činnosti a zájem o ni. Pokud dítě začne dělat něco s nadšením a zaujetím, a pak se činnost nedokončí, dítě je z toho zklamané a málokdy se odhodlá tuto činnost opět začít. Motivací pro dítě je také úspěch, každý další úspěch podněcuje dítě k dalšímu úspěchu a tím i k pokračování či opakování činnosti. Výrazným motivačním prvkem je soutěživost a chuť vyhrávat, ale je třeba dítě naučit, že v soutěži nejsou jen vítězové, ale také poražení. Další pohnutkou k činnosti je také dětská zvědavost, jak se daná věc dělá, jak funguje. Mezi antimotivační činitele patří vytýkání, zesměšnění, ironie nebo zaměření na chybu. Děti navštěvují zájmové útvary s očekáváním, že budou mít možnost seberealizace, rozvinutí svých schopností a nadání. Hodnocení pedagoga volného času, případně vychovatele by mělo být taktí, nesrážející sebevědomí dítěte. Měl by v průběhu každé činnosti najít prvky hodné ocenění, pochvaly. Pochvala je také motivační faktor, pokud dítě pochválíme za určitou aktivitu, bude jí chtít znovu opakovat. V závěrečném hodnocení může být také vyjádřena víra v další zlepšení, případně nabídka jiných možných postupů.²⁷

²⁶ ČECH, T. *Efektivní využívání volného času jako součást životního stylu dětí v postmoderní společnosti*. Pedagogická orientace, 2002, č. 2. s. 108 – 113.

²⁷ HÁJEK, B.; PÁVKOVÁ, J. a kol. *Školní družina*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. s. 67 – 69.

2. Zájmové vzdělávání a výchova pro volný čas

Dle Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy tvoří zájmové vzdělávání nedílnou součást procesu celoživotního učení. Právně je ukotveno v zákoně č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) a ve vyhlášce č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, která stanoví podrobnosti o obsahu a rozsahu jejich činnosti, organizaci a podmínkách provozu, přijímání a úhrady za poskytované služby. Zájmové vzdělávání neposkytuje stupeň vzdělání, ale zabývá se aktivitami, které jsou potřebné pro rozvoj osobnosti, a také kompenzuje jednostrannou zátěž ze školy. Má funkci výchovnou, vzdělávací, kulturní, preventivní, rozvíjí schopnosti, znalosti, dovednosti, talent a v neposlední řadě upevňuje sociální vztahy.²⁸

Volnočasová výchova a vzdělávání je celoživotní proces, jehož základním účelem je rozvinout postoje a hodnoty, znalosti a dovednosti, kterým především dětem dodají pocit větší jistoty, radosti a uspokojení v životě a tím také zvýšit kvalitu života. Je už dlouho považována za součást vzdělávání a pedagogiky, ale toto uznání se v praxi ještě plně neodrazilo. Ale dnešní doba vyžaduje nové, mezioborové způsoby pro poskytování volnočasových služeb. Je třeba vytvořit nový systém výuky a výcviku pracovníků pro tuto oblast, který bude odpovídat potřebám budoucnosti. Volnočasová výchova a vzdělávání musí také odpovídat místním podmínkám a potřebám a brát ohled na sociální, kulturní a ekonomická specifika. Podmínky a předpoklady pro trávení volného času si nemůže jedinec vytvořit sám, rozvoj volného času vyžaduje jednak koordinované jednání vlád, nevládních neziskových a dobrovolných organizací, komerční sféry, vzdělávacích zařízení, masových médií tak, aby byl umožněn rovný přístup ke zdrojům.²⁹

Zájmové vzdělávání poskytuje účastníkům naplnění volného času zájmovou činností, která je zaměřena na různé oblasti (například sportovní, kulturní, jazykové, hudební aj.) a uskutečňuje se především následujícími formami:

²⁸ *Zájmové a neformální vzdělávání*. [on-line]. MSMT ČR [cit. dne 21. 9. 2014].

Dostupné na: <http://www.msmt.cz/mladez/zajmome-a-neformalni-vzdelavani>

²⁹ HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999.

s. 32 – 33.

- pravidelná výchovná, vzdělávací a zájmová činnost;
- příležitostná vzdělávací, výchovná a tematická rekreační činnost nespojená s pobytem mimo místa, kde právnická osoba vykonává svou činnost;
- táborová činnost a další činnosti spojené s pobytem mimo místo, kde právnická osoba vykonává svou činnost;
- osvětová činnost vč. shromažďování a poskytování informací pro děti, žáky a studenty a vedení k prevenci sociálně patologických jevů;
- individuální práce, především vytváření podmínek pro rozvoj nadání dětí, žáků, studentů;
- otevřená nabídka spontánních činností.³⁰

2.1 Školská a mimoškolská zařízení pro zájmové vzdělávání

Aktivity ve volném čase pro děti, mládež a další zájemce nabízí řada zařízení, institucí či organizací. Dělí se na zařízení, která jsou provozována v rámci základních škol, tj. školská zařízení a na jiná mimoškolská zařízení. Tato zařízení jsou v dnešní době hojně využívána, a to především proto, že většina rodičů tráví také odpolední čas v pracovním procesu a o jejich dítě musí být postaráno.

Školská zařízení pro zájmové vzdělávání jsou součástí výchovně vzdělávací soustavy České republiky. Do sítě školských zařízení pro zájmové vzdělávání patří školní družiny, školní kluby a střediska volného času. Podporují rovné příležitosti, neselektují zájemce podle rasy, pohlaví, národnosti či náboženského vyznání. Plní také významnou celospolečenskou roli jako zařízení, které přispívá k ochraně před šířením sociálně patologických jevů a rizikového chování mezi dětmi a mládeží a umožňuje jim využívat jejich volný čas smysluplně. Tato zařízení mohou také objevovat, podchycovat a rozvíjet nadání a talentu dětí a mládeže. Každé školské zařízení zpracovává svůj školní vzdělávací program. Zájmové vzdělávání po vyučování zajišťují v rámci školy **školní družiny** pro žáky zejména na prvním stupni, buď žákům z jedné nebo několika základních škol, případně žákům šestiletých či osmiletých gymnázií, případně konzervatoře. Díky každodenní docházce je jejich vliv na děti velký a vychovatelé mají

³⁰ Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů.

také možnost pravidelného kontaktu s rodiči dětí. Tato zařízení nabízejí rozličné druhy činností (rekreaci, výchovu, přípravu na vyučování nebo zájmovou činnost), a to v prostředí a s lidmi, které děti důvěrně znají. Docházka dětí do školní družiny je často pro jejich rodiče nutností. Další významná školská zařízení jsou v rámci školy **školní kluby**, které zajišťují zájmové vzdělávání stejně jako družiny pro žáky je jedné nebo několika základních škol. Od školní družiny se kluby liší především starším věkem žáků, a tím i odlišnými formami činností. Školní kluby jsou určeny pro žáky na druhém stupni základních škol, gymnázií, příp. konzervatoře. zatímco činnost školních klubů jde dnes trochu do pozadí, protože děti na druhém stupni jsou již docela samostatní a tráví svůj volný čas spíše mimo základní školu.³¹ Mezi školská zařízení patří také **střediska volného času**, jejichž základním posláním je motivace, podpora a vedení žáků, studentů a mládeže (případně i dospělých) k rozvoji osobnosti. Nabízejí širokou škálu zájmových činností v bezpečném prostředí a s profesionálními pedagogy. Organizují pravidelné zájmové útvary pro stálou skupinu účastníků (tzv. kroužky), jednorázové aktivity, kurzy, vzdělávací akce, tábory, spontánní aktivity aj. Střediska volného času zpravidla vykonávají činnost po celý školní rok, tedy i ve dnech, kdy není školní vyučování.

Školní družina je nejnavštěvovanějším školským zařízením, což ukazuje i následující tabulka. Docházka do školní družiny je často pro rodiče nutností, zatímco činnost školních klubů jde dnes trochu do pozadí, protože děti na druhém stupni jsou již docela samostatní a využívají svůj volný čas spíše mimo základní školu. Na významu nabývají střediska volného času, protože nabízejí širokou škálu aktivit pro děti mladšího i staršího školního věku a jsou finančně přijatelné.

³¹ *Zájmové a neformální vzdělávání*. [online]. MŠMT ČR [cit. dne 21. 9. 2014].

Dostupné na: <http://www.msmt.cz/mladez/zajmove-a-neformalni-vzdelavani>

Tabulka č. 1: Počet školských zařízení a žáků v nich ve školním roce 2013/2014 v ČR

druh zařízení	počet zařízení	počet žáků
* školní družina	3 981	284 177
** školní klub	540	18 068
*** středisko volného času	312	270 699

* podíl žáků, kteří navštěvují školní družinu, na celkovém počtu žáků na 1. a 2. stupni ZŠ je 34 %

** podíl žáků, kteří navštěvují školní klub, na celkovém počtu žáků na 1. a 2. stupni ZŠ je 2 %

*** podíl žáků, kteří navštěvují středisko volného času, na celkovém počtu žáků ZŠ je 33 %

Zdroj: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/statisticka-rocenka-skolstvi-vykonove-ukazatele-2013-14> (vlastní propočty).

O volný čas dětí a mládeže v současné době pečují také další zařízení, instituce a organizace, a to buď ve státní, nebo soukromé sféře. Do roku 1989 můžeme hovořit pouze o Pionýrské organizaci Socialistického svazu mládeže, která se rozpadla a z ní vznikla řada nových dětských a mládežnických organizací. Také byly obnoveny ty, které byly z politických důvodů zrušeny. Pro příklad uvádím sdružení Junák (organizace, která vede své členy k duchovní, mravní a tělesné zdatnosti), YMCA (křesťanský orientované sdružení), sportovní kluby (nejdelší tradici v České republice má SOKOL, který usiluje o harmonický rozvoj osobnosti po všech stránkách), základní umělecké a jazykové školy, které sice patří do sítě škol, ale účast na výuce je dobrovolná a uskutečňuje se v mimoškolní době a jejich posláním je především rozšiřování vědomostí a dovedností. Děti si mohou vybrat z oboru hudebního, tanečních, literárně-dramatického či výtvarného. Dalšími výraznými subjekty, které pracují s dětmi, jsou různá občanská sdružení, nízkoprahové kluby a jiné organizace, které fungují na komerčním i neziskovém základě.³² Specifické postavení v oblasti volného času dětí mají jistě dětské domovy, které zcela nahrazují rodinné prostředí. Je kladen velký důraz na integraci těchto dětí do běžného prostředí.

V souvislosti s širokou nabídkou volnočasových aktivit je nutné ještě zmínit nabídku různých sportovních a kulturních zařízení. Jak jsem již zmínila, dnešní doba je spojená

³² HÁJEK, B.; PÁVKOVÁ, J. a kol. *Školní družina*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 149 – 152.

spíše s úbytkem aktivního trávení volného času. Děti obecně směřují spíše k pasívním činnostem, jako je hra na počítači, notebooku či tabletu. I vzhledem k nárůstu zdravotních problémů dětí v souvislosti s nedostatkem pohybu (vady páteře, obezita atd.) je rozumné, pokud se rodiče alespoň snaží korigovat čas dítěte strávený pasívnými činnostmi v rovnováze s aktivními, např. právě sportovními činnostmi. V dnešní době již existuje široká škála sportovních kroužků pracujících při základní škole nebo místního střediska volného času. Sportovní kluby spolupracují přímo s některými základními školami, často třeba i přímo v souvislosti se speciálními třídami se sportovním zaměřením. Zde funguje i spolupráce školy a sportovního klubu, což je v důsledku pro dítě i jeho rodiče v souvislosti s koordinací volného času dítěte velice přínosné. Kino, divadlo a některá další kulturní zařízení samozřejmě také mohou v mnoha případech významně vyplňovat volný čas dítěte. U mladších dětí vše většinou probíhá s rodiči. Návštěva společně zvoleného filmového či divadelního představení se její jako velice příjemná varianta stráveného volného času, která rozhodně rozšiřuje kulturní obzor dítěte.

Především na vesnicích, ale i ve městech, fungují některé specifické zájmové skupiny, jako např. hasiči, rybáři apod. Volnočasové aktivity využívají i pro příležitostné sportování ulici či náměstí. Časté jsou i různé cyklistické aktivity, ekologické aktivity na ochranu přírody, různé parkové a zámecké slavnosti, lidové činnosti a zábavy. Vše přispívá ke zpestření nabídky pro děti a jejich rodiny z hlediska možností a množství trávení volného času.³³ Iniciativní nápady v poslední době vychází často i ze samotných středních škol, kdy studenti maturitních ročníků zpracovávají projekty, do kterých aktivně zapojují děti ze základních škol.

Z předchozích kapitol této diplomové práce vyplývá, že nabídka volnočasových aktivit pro dítě je v dnešní době ve většině případů nezávisle na regionálních podmínkách opravdu široká. Pro dítě samotné může být pak z určitého hlediska i nepřehledná a v určitém smyslu i nedostupná (neví, kde má informace hledat). Samotná základní škola nemá čas ani možnosti tuto problematiku řešit. Zde pak právě přichází ten

³³ HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2008. s. 16 – 24.

správný okamžik pro rodinu, aby situaci zmapoval, zjistil možnosti, vše projednal s dítětem, zvažil finanční a pro rodinu, aby situaci zmapoval, zjistil možnosti, vše projednal s dítětem, zkoordinoval, zvažil finanční a časové možnosti rodiny a především pak zájmy samotného dítěte. Vše aby se pak v důsledku stalo přirozenou součástí života rodiny samotné.

3. Charakteristika školního věku

Nástup do školy představuje je považován za velmi důležitý sociální mezník v životě dítěte. Jedním z předpokladů přijatelného zvládnutí role školáka je kromě dosažení určitého věku také školní zralost. Jde především o změnu celkové reaktivity dítěte, zvýšenou odolnost k zátěži a schopnost koncentrace a pozornosti. Významná je i školní připravenost. Dítě by mělo také dosáhnout přijatelné socializační úrovně, mělo by umět přijatelným způsobem komunikovat a respektovat běžné normy chování. Role školáka není výběrová, dítě jí získá automaticky bez ohledu na vlastní přání. Má přesná pravidla a každé dítě tuto roli zpracovává individuálně specifickým způsobem. Je to první významná instituce, do které se dítě dostává. Je velmi mocná, mocnější než rodiče, neboť i oni musí respektovat rozhodnutí školy. Je to také místo důležité pro socializaci dítěte, zde dítě získává nové a často rozdílné zkušenosti, než které získalo v rodině. Školu lze také chápat jako jednu fázi v procesu odpoutávání se závislosti na rodině. Velmi významnou roli pak hraje působení vrstevnických skupin.

3.1 Raný a střední školní věk

Raný nebo také mladší školní věk trvá od nástupu do školy, tj. asi od 6 – 7 let do 8 – 9 let. Charakterizuje ho především velká změna životní situace a různé vývojové změny, které se projevují hlavně vzhledem ke škole. Střední školní věk trvá od 8 – 9 let do 11 – 12 let, tj. do doby, kdy dítě přechází z prvního stupně základní školy na druhý. Tato fáze je typická nejen změnami sociálními, ale také biologickými. Lze jí považovat za přípravu na dospívání.³⁴ Je to životní etapa, ve které se rozhoduje o celé osobnosti, kdy se také budují základy života jedince. Velmi záleží na prostředí a společnosti, v jaké dítě vyrůstá. Dítě si v tomto období začíná budovat své pevné místo ve společnosti prostřednictvím rodiny, školy, obce atd.³⁵ Mladší a střední školní věk sebou nese některé vývojové zvláštnosti, které souvisí s běžným růstem a vývojem dítěte. Změny se dějí v oblasti tělesné a duševní a sociální.

³⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, Praha: Portál, 2000. s. 148.

³⁵ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. s. 62.

Děti ve věku 6 – 11 let výrazně rostou do výšky, prodlužují se jim dolní končetiny, což může vyvolat pocit, že dítě je „samá ruka, samá noha“. Pro tělesný vývoj v tomto věku je také typický rozvoj svalové koordinace a dozrávání nervové soustavy. Dítě má vysokou potřebu pohybu, ze kterého má přirozenou radost. Toho se dá využít v souvislosti s organizováním tělovýchovných aktivit.

Duševní vývoj se odehrává v oblasti rozumové, citové, volní. Dítě podléhá velkému vlivu prostředí, ve kterém se pohybuje, především školnímu vyučování. Postupně se v souvislosti s věkem zvyšuje jeho schopnost udržet pozornost, vnímání je stále cílevědomější, soustavnější a přesnější. Dítě se učí především přes zkušenosti, jeho představy se zpřesňují od konkrétních k obecnějším. Je důležité poskytnout dítěti možnost konkrétního prožitku, který se i z hlediska celkového učení získání a zkušenosti jeví jako nejefektivnější. Rozvoj probíhá i v souvislosti s pamětí. Převažuje paměť mechanická, bezděčné zapamatování a postupně se vyvíjí v zapamatování záměrné a rozvíjí se i logická paměť. Ve výuce i v jakékoli mimoškolní činnosti se dá využít rozšiřování slovní zásoby dítěte. Celkově dítě zvládá komunikaci stále lépe, umí vyprávět příběhy a toho může vychovatel využít při různých hrách a aktivitách.

Z hlediska citového vývoje se dá říci, že u dítěte tohoto věku převládají především kladné city, ale může se objevit strach z trestu a zesměšnění. Dítě již lépe ovládá své city. V počátcích je i vývoj estetického citění, dítě je například schopné v základních rysech vnímat umělecké dílo. Pedagog či vychovatel může v jakýchkoliv činnostech připravovaných pro děti využít jejich přirozené zvědavosti a radosti z poznání, které jsou pro tento věk právě typické. Z morálního hlediska je velice důležité si uvědomit, že většinu mravních zásad dítě přejímá od autority, a je proto velice důležité, aby se mu dostávalo kladného působení a kladných vzorů. Celkově lze období mladšího školního věku z citového hlediska označit za klidné.

V oblasti volního vývoje převládá u dítěte stále ještě impulzivní jednání, ale rozvíjí se již sebeovládání dítěte, dítě se stává stále více samostatným. Opět i zde záleží na autoritě dospělého. Pokud zvládá dospělý udržet dobrý vztah s dítětem, má většinou dítě tendenci přizpůsobit se jeho požadavkům. Motivace má u dítěte tohoto věku konkrétní podobu. Dítě reálně přemýšlí, proč dělá danou činnost, například učí se kvůli dobré známce, nebo aby mohlo jít ven, aby udělalo radost rodičům apod.

Ve věku 6 – 11 let dítě získává také nové zkušenosti v sociální oblasti. Jeho mezilidské vztahy jsou bohatší, rozvíjí se nové vazby dítěte k učiteli, k vychovateli a k vrstevníkům. Významnou sociální skupinou je školní třída nebo prostředí školní družiny. Rozvíjí se kamarádské vztahy, dítě si vytváří vazby většinou v rámci chlapecké nebo dívčí skupiny. Tyto se pak vzájemně často škádlí a mohou vznikat vzájemné spory, které lze při kvalitním působení učitele či vychovatele celkem úspěšně řešit. Tím, jak se dítě stává samostatnějším, uvolňuje se částečně také jeho vztah k rodičům a dospělý může být často i překvapen schopností dítěte vyjádřit se kriticky k určité situaci.³⁶

3.2 Starší školní věk

Starší školní věk navazuje na střední školní věk a trvá přibližně do 15 let, tj. do ukončení základní školy. Toto období bývá také označováno jako pubescence. Stejně jako mladší a střední školní věk, tak i starší školní věk sebou nese typické zvláštnosti. V oblasti tělesného vývoje jsou typické velké změny v rychlosti růstu a jeho nerovnoměrnosti. Děti mohou v tomto věku působit jistou tělesnou neohrabaností. Období pubescence se také vyznačuje pohlavním dozráváním, změnami v činnosti endokrinních žláz a také dočasným zhoršením nervosvalové koordinace. U dětí se může projevit vzrůst fyzické výkonnosti na straně jedné, ale také snadná unavitelnost na straně druhé.

Co se týče rozumového vývoje, zpřesňuje se především vnímání času a prostoru. Udržení pozornosti dítěte bývá stálejší a úmyslné. Děti v tomto věku již využívají paměť záměrnou a logickou, která je také již trvalejší a pohotovější. Zdokonaluje se jejich reprodukční a tvůrčí fantazie, objevuje se také denní snění. Děti jsou schopny abstrakce a zobecnění, jsou schopny větší kritičnosti, obohacují si slovní zásobu a dokáží používat slangové výrazy.

V oblasti citové se začínají projevovat city vyšší (například vlastní hodnocení dobra a zla), rozmanitost citů je větší, ale kolísá sebeovládání. V oblasti intelektuální převládá zvědavost, především v zájmových oblastech, dále estetické vnímání. V tomto období se také projevuje střídání nálad, sentimentalita, afekty a kolísání sebevědomí.

³⁶ HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999. s. 84 – 85.

Velké kvalitativní změny se projevují v oblasti volní, a to ve větší uvědomělosti, rozhodnosti, cílevědomosti, sebeovládání či vytrvalosti při překonávání překážek. Kritičnost k dospělým, k autoritám, tendence ke sdružování s vrstevníky a vrstevnickými skupinami, změny ve vztahu mezi dívkami a chlapci, erotika, první lásky a přátelství – to jsou typické znaky změn v sociálním vývoji tohoto období.

3.3. Osobnost dítěte ve vztahu k volnému času

Dle Čecha³⁷ by efektivní využívání volného času mělo být nezbytnou součástí života každého jedince, především dítěte. Optimální by samozřejmě měla být rovnováha povinností a volného času. Efektivně využívaný volný čas se významně podílí na utváření hodnotového systému dítěte a podporuje mnohostranný rozvoj lidské osobnosti. Vytváří a ovlivňuje také sociální vztahy, podporuje zdravý tělesný vývoj a zdravý životní styl. Velmi důležitá je také jeho úloha při prevenci sociálně patologických jevů.

Každé dítě, stejně jako dospělý člověk, chce trávit volný čas činnostmi, které je baví. Jak již zmínila, existuje mnoho institucí, které se pro děti školního věku snaží nabízet co nejširší škálu zájmových aktivit. Jde jen o to se v nich zorientovat a vybrat ty nejvhodnější z hlediska osobnosti dítěte. Lidskou přirozeností je být zvědavý, zkoušet nové věci, ochutnávat a hlavně si tvořit svobodně a radostně život podle svých představ. Vždy je proto užitečné nahlížet na dítě od jeho nejútlejšího věku jako na skutečnou osobnost, která přišla na tento svět se svými touhami a přáními.

Jako jedna z dobrých variant se jistě jeví možnost, aby rodič, případně jiný dospělý, nabídl dítěti možnou škálu činností zcela nenásilně. Společně s ním navštíví výstavu nebo koncert, zasportuje si a sleduje reakci dítěte. Zjišťuje, která aktivita dítě skutečně baví a které by se chtělo i ve svém volném čase věnovat. Jistou roli zde hraje i působení rodiče jako určitého vzoru. Pokud má sám dospělý určité aktivity, kterým se rád a pravidelně ve svém volnu věnuje, dává zcela jistě i kladný vzor svému dítěti. Je třeba

³⁷ ČECH, T. Efektivní využívání volného času jako součást životního stylu dětí v postmoderní společnosti. *Pedagogická orientace*, 2002, č. 2, s. 108 – 113.

se vyhnout tomu být pro dítě příliš autoritativní nebo ještě horší by bylo mu vyhrožovat a k něčemu ho nutit.

V případě, že dítě již určité zájmové aktivity má, může se po čase stát, že pro rodiče z neznámého důvodu dítě ze dne na den aktivitu odmítá. V tomto případě radí většina odborných zdrojů zachovat klid, pokusit se zjistit možné okolnosti, které mohou hrát roli, například si dítě nerozumí s dětmi ve skupině, nebo má pocit, že mu aktivita nejde, případně může mít problém s celkovou atmosférou v kroužku. Pak je třeba situaci konstruktivně řešit, případně i s pomocí odborníka nebo si promluvit se samotným pedagogem. Pokud neexistují žádné objektivní příčiny k tomu, aby se dítě přestalo okamžitě aktivitě věnovat, je dobré zkusit mu domluvit ve smyslu, ať to dítě ještě chvíli zkusí, a pak se domluvíme. Někdy může změnit svůj názor, situace se vyjasní nebo naopak jsou oba rodiče i dítě přesvědčení o tom, že daná aktivita není pro dítě smysluplná. S určitou nižší schopností dítěte se koncentrovat je třeba počítat i u dítěte raného školního věku v rámci jakýchkoli jeho aktivit. Chvíli trvá i adaptace dítěte v novém prostředí.

Obecně se doporučuje regulovat čas dítěte, který tráví u počítače nebo u televize, občas by i dítě mladšího školního věku mělo doma s něčím pomoci. Problémem se může jevit situace, kdy dítě je v domácím prostředí ve svých hrách (například tvoření, malování, čtení) tak spokojené, že nemá i přes veškerou snahu rodičů zájem o jakýkoli kroužek nebo aktivitu. Rodiče dítěti mohou pomoci kroužek vybrat, případně s ním mohou navštívit nějaké ukázkové hodiny různých kroužků. Ale to, čemu se chce věnovat, by si mělo dítě vybrat samo. Nutit tedy dítě je jistě největší omyl. Dítě má prostě dělat to, co ho baví, ne to, co chtějí jeho rodiče.

Negativní roli v souvislosti s rozvojem osobnosti dítěte představuje jeho kritika. Rodiče by především podporou, chválou a soustředěním se na to, v čem je dítě šikovné, měli kladně působit na utváření zdravého sebevědomí dítěte. A to by mělo být také hlavním cílem veškeré školní i mimoškolní činnosti.³⁸

³⁸ AŠENBRENOVÁ, I. *Já tam chodit nebudu*. Naše psychologie, 2012, č. 1. s. 65 – 71.

4. Rodina

Definovat dnešní rodinu je velmi složité. Tradiční kritéria přestávají platit, a to především v oblasti institucionálního spojení zákonným svazkem, který dnes není nutnou podmínkou rodinného života. V této situaci lze přijmout vymezení rodiny jako strukturovaného celku, jehož smyslem, účelem a náplní je utvářet relativně bezpečný stabilní prostor a prostředí pro sdílení, reprodukci a produkci života lidí. Je to přirozené prostředí, do kterého se člověk rodí. Rodina je prvním sociálním prostředím pro drtivou většinu dětí. I přes všechny problémy, kterými rodina ve svém historickém vývoji prošla, zůstává stále nepostradatelnou a těžko nahraditelnou institucí pro dospělého člověka a především pro dítě. Stojí na počátku rozvoje osobnosti a má možnost ji velmi výrazně ovlivňovat, funguje jako nejvýznamnější socializační činitel. Je nezastupitelná při předávání hodnot z generace na generaci.³⁹ Mít stálého partnera a mít děti patří mezi přední hodnoty lidského života. O tyto hodnoty dospělý člověk opírá pocit vlastní hodnoty, smysluplnost své existence a závisí na nich také psychická pohoda. Partner i děti dospělému zrcadlí jeho chování a umožňují mu vidět se realisticky. Dospělí mohou se svými dětmi znovu prožít vlastní dětství a mohou se vyhnout chybám, které dělali jejich rodiče. Rodina dospělým i dětem rozšiřuje sociální pole. Díky partnerovým příbuzným, ale také díky kontaktům svých dětí, přicházíme do kontaktu s lidmi, se kterými bychom se jinak nesetkali. Rodina je také schopná poskytnout svému členovi velkou podporu v nesnázích, jako je třeba vážné onemocnění nebo finanční problémy. Na druhé straně může být rodina i zdrojem stresu. Děti musí snášet rozmary rodičů, rodiče musí být k dispozici dětem stále, ať jsou unaveni či odpočatí, zdraví či nemocní. Dospělí se musí sami sobě neustále přizpůsobovat, mnoho svých individuálních plánů je možno uskutečnit jen se souhlasem partnera.⁴⁰

O významu rodiny slyšíme mluvit také sociology, ekonomy, politiky, psychology, ale i pedagogy. Dle Říčana⁴¹ má být rodina určitou oázou klidu a pohody v dnešním světě anonymity, tvrdosti, honby za úspěchem a přetvářky. Lidské vztahy v rodině mají být

³⁹ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. s. 79.

⁴⁰ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. s. 9 – 10.

⁴¹ ŘÍČAN, P. *S dětmi chytře a moudře*. Praha: Portál, 2013. s. 60.

mnohem přednější než výkon a prestiž. A to je jedna ze základních lekcí, kterou má dítě v rodině dostat pro celý další život. Rodina má být prostorem pro celý další život. Má být prostorem pravdivosti, upřímnosti a především vzájemnosti. Základem je tzv. rodinná koheze, čili soudržnost ve smyslu jeden za všechny a všichni za jednoho. Důležité je, jak je rodina složená, tedy jaké jsou mezi členy rodiny vztahy, jaké úkoly nebo funkce v ní mají jednotliví členové.

Velký sociologický slovník definuje rodinu jako původní a nejdůležitější společenskou skupinu a instituci, která je základním článkem sociální struktury a základní ekonomickou jednotkou, jejímiž základními funkcemi je reprodukce trvání biologického druhu a výchova, resp. socializace potomstva, ale i přenos kulturních vzorů a zachování kontinuity kulturního vývoje.⁴²

4.1. Znaky současné rodiny

Proměny současné rodiny se projevily především ve změně sociálních rolí rodičů. Dlouhodobý proces demokratizace v rodině způsobil, že muž ztratil dřívější výsadní postavení v rodině. Naopak žena získala některá práva a povinnosti, které dříve náležely pouze muži. Také děti se stávají stále aktivnější a podílejí se často na organizaci rodinného života. Ale i přes tyto změny je přítomnost obou rodičů, kteří se vzájemně doplňují, nezastupitelná a pro děti nenahraditelná.

Rodina se také stále více dostává do jisté izolovanosti a žije v určitém uzavření před okolní společností. Je to důsledek tendence žít odděleně od starší generace a také ubývají na významu sousedské vztahy. Rodina se také zmenšuje, naopak se zvyšuje počet osob, které žijí samy nebo počet osamělých matek, které samy pečují o své děti. Dalším charakteristickým znakem současné rodiny je dezintegrace. Téměř ve všech rodinách ubývá chvil, kdy se celá rodina schází pohromadě s cílem si popovídat, sdělit si zážitky, radosti či starosti. Spíše přibývá rodin, ve kterých se jednotliví členové jen potkávají, komunikují spolu minimálně. Často také nastává tzv. atomizace života, kdy si manželé vedle společného rodinného života vytvářejí ještě další (vlastní záliby, jiný intimní vztah) a děti jsou pak často odkázány samy na sebe a žijí si svůj vlastní život. To

⁴² LINHART, J., PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A., MAŘÍKOVÁ, H. *Velký sociologický slovník*.

Praha: Karolinum, 1996. s. 249.

vše je důsledek výrazného zatížení rodičů pracovními aktivitami a jsou tak značně časově zaneprázdněni. To přináší vyčerpání, málo času na relaxaci a na společné chvíle s dětmi a rodinou. To bývá často kompenzováno nákupem materiálních prostředků, vysokým kapesným apod., což se může promítnout do povahových vlastností dětí, jako je sobeckost, závist, neskromnost, a v konečném důsledku to může vést i k deviantnímu chování. Tento dnešní model tzv. dvoukariérového manželství, kdy jsou pracovní vyčerpání oba rodiče jako důsledkem dnešní emancipace (růstu vzdělanosti, kvalifikovanosti), vede bohužel často i k rozpadu rodin. Česká republika patří k zemím s nejvyšším výskytem rozvodů. Rozvádí se prakticky každé druhé manželství, a to se nepočítá s nesezdanými páry. Ročně tak ztrácí trvalý a bezprostřední kontakt s jedním z rodičů přes třicet tisíc dětí. Stres spojený s rozvodem rodičů může vést i k různým psychickým poruchám, jejichž důsledky si může dítě nést do svého dalšího života. Velký počet rozvodů znamená i to, že partneři uzavírají nová manželství nebo vstupují do nových partnerských vztahů a dětem se tak mohou střídat „maminky, tatínkové, sourozenci, babičky, dědečkové a jiní příbuzní“.

V neposlední řadě je třeba také připomenout i diferencovanost rodin podle socioekonomické úrovně. Pokud chce rodina řešit své finanční problémy půjčkou, často se neúměrně zadluží a může jí hrozit i sociální vyloučení. Důsledkem toho může být i šikana dětí z těchto rodin.⁴³

Bohužel futurologové nedávají rodině ve své klasické podobě do budoucna příliš šancí. Dokonce předpokládají, že žijeme na počátku nového typu civilizace, tzv. „třetí vlny“. Ta je vyvolaná bouřlivým rozvojem nových technologií, především informačních. Rodiny již nejsou zakládány kvůli dětem, ale na prvním místě jsou individuální zájmy dospělých.⁴⁴

4.2. Funkce rodiny

Nároky a požadavky na rodinu v současné industriální době neustále vzrůstají. Důsledkem toho je, že rodina plní své funkce jen nedostatečně. Ale na straně druhé roste

⁴³ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. s. 83 – 86.

⁴⁴ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. s. 31.

význam rodiny jako útočiště před okolním světem. Funkce rodiny se postupně s vývojem společnosti měnily a neustále se mění.

- **Biologickoreprodukční funkce** má význam jak pro jedince, kteří tvoří rodinu, tak také pro celou společnost. Pro zdárný rozvoj je třeba také stabilní reprodukční základna. Je v zájmu společnosti, aby se rodil určitý počet dětí, který by tuto funkci naplnil. Ale v současné době se rodí méně dětí. Podle současného trendu vyspělých zemí je i jedno dítě často vnímáno jako překážka v profesním růstu a vlastní realizaci. Stále více přibývá jedináček a bezdětných partnerů. Také ženy se stávají matkami v pozdějším věku, než to bylo obvyklé dříve.
- **Sociálně-ekonomická funkce** - rodinu je možno také chápat jako významný prvek v rozvoji ekonomického systému společnosti. Členové rodiny se zapojují do výrobní i nevýrobní sféry v rámci výkonu povolání. Rodina je také významným spotřebitelem na trhu. Porucha této funkce se projevuje ve hmotném nedostatku rodiny, což může být důsledkem nezaměstnanosti nebo také zvyšování životních nákladů.
- **Ochranná funkce (zaopatřovací, pečovatelská)** spočívá v zajišťování životních potřeb (biologických, hygienických, zdravotních, a to nejen dětí, ale všech členů rodiny. Tuto funkci přejímal před rokem 1989 zčásti stát, ale v současné době je rodina opět na této funkci zainteresována a očekává se od ní větší spoluúčast.
- **Socializačně-výchovná funkce** - rodina je první socializační skupinou a učí dítě přizpůsobovat se životu, osvojovat si základní návyky a způsoby chování, které jsou běžné ve společnosti. Hlavním úkolem této funkce je příprava dětí a mladistvých na vstoupení do praktického života. V současné době je třeba také zdůraznit působení mladší generace na starší (např. zacházení s moderními komunikačními prostředky), protože se prodlužuje doba, kdy vedle sebe žijí tři generace. Odpovědnost za výchovu rodina někdy přesouvá na školu, na profesionální působení učitelů. Zde je třeba zdůraznit vliv výchovných stylů od liberálních až po autoritativní.
- **Funkce rekreace, relaxace a zábavy** - aktivity tohoto typu by se měly týkat všech členů rodiny. Pro děti však mají největší význam. Důležité je, jak rodina

tráví volný čas, do jaké míry ho tráví všichni členové rodiny dohromady, jakým zájmovým činnostem se věnují, jakým způsobem tráví výlety, dovolené atd.

- **Emocionální funkce** hraje zásadní roli a je nezastupitelná. Podobné a tak potřebné citové zázemí, pocit bezpečí, jistoty a lásky nedokáže poskytnout žádná jiná instituce. Bohužel od devadesátých let minulého století lze pozorovat, že v důsledku všech změn, jako jsou např. rozvody nebo zaneprázdněnost rodičů, přibývá bohužel rodin, které jsou tuto funkci schopny plnit jen stěží, nebo ji neplní vůbec. Tím přibývá dětí, které jsou citově deprimované nebo dokonce týrané.⁴⁵

4.3. Typy rodin a partnerských soužití

Rodina se samozřejmě skládá z rodičů a dětí. Nazývá se nukleární, neboli jádrová rodina, také rodina úplná. Rodiče o děti pečují, živí je, chrání a učí je. Vzájemná práva a povinnosti všech členů rodiny jsou stanovena zákonem. Komplikace nastávají, jsou-li rodiče rozvedení a děti žijí ve společné domácnosti s jedním z nich, častěji s matkou, a novým partnerem či partnerkou. Nový partner nebo partnerka nemají rodičovská práva, ale často fakticky fungují jako otec nebo matka více než biologický rodič. Pak může mít dítě dva otce nebo dvě matky a více prarodičů a ostatních příbuzných. Tato situace může mít pro dítě špatné i dobré stránky, může dítěti umožnit brát si od každého dospělého to, co mu může a je ochoten poskytnout. Tyto rodiny se označují jako rodiny neúplné. Velký význam hraje i rodina v širším smyslu, tj. především blízcí příbuzní, prarodiče, strýcové a tety, bratřenci a sestřenice. Ti všichni mohou mít ke členům nukleární rodiny velmi významné vztahy. A v neposlední řadě velkou roli také hrají vztahy mezi sourozenci. Ti se mezi sebou často vychovávají více, než si uvědomujeme a než bychom si někdy přáli.⁴⁶

Rodina, ve které dítě vyrůstá, se nazývá rodina orientační. Má zásadní význam z hlediska socializace. Rodina, kterou si jedinec později sám zakládá, se nazývá rodina prokreační. Z hlediska průběhu socializace má zásadní význam to, do jaké míry se

⁴⁵ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. s. 81 – 83.

⁴⁶ ŘÍČAN, P. *S dětmi chytře a moudře*. Praha: Portál, 2013. s. 60 – 63.

rodině daří plnit své funkce. Hovoří se pak o rodině funkční, která plní všechny své funkce přiměřeně. Dále jde o rodinu dysfunkční, ve které nejsou některé funkce plněny dostatečně, avšak rodinný život to nijak neohrožuje. V rodině afunkční bývá vnitřně rozkládána, nezvládá plnit své základní funkce a zásadně je i narušován socializační vývoj dítěte.

Na děti denně působí aktuální stav a atmosféra v rodině. Rodina se stává místem prvotní realizace jejich volnočasových aktivit a vytváření návyků. K této realizaci přispívají samozřejmě podmínky, v nichž dnešní děti vyrůstají a žijí. Rozdílně působí na životní styl dítěte střídavá péče obou rodičů, život s jedním rodičem nebo v úplné rodině. Specifikem je v tomto směru absence rodiny, život v dětské domově. Mnohdy rodina není schopna umožnit a podporovat zapojení dětí do aktivit volného času, někdy jim dokonce cestu k aktivitám ve volném čase ztíží. Vliv rodičů a celé rodiny na dítě je obrovský a v mnohém zásadní. A to především výchovou a množstvím volného času, který rodiče věnují svým dětem, ale i sociálním postavením a finanční situací.

Samozřejmě také výchova dětí má vliv na životní styl dětí a na způsob trávení volného času, na vytváření jeho návyků, hodnot, vnitřních norem, motivace. Výchova dětí má dvě stránky, a to stanovení pravidel a důsledků za jejich nedodržení na straně jedné. To poskytuje dětem oporu a také životní nasměrování. Druhá stránka zahrnuje to, že rodiče vštěpují svým dětem pozitivní mínění o nich samotných a tím děti získávají vyšší sebevědomí. Pozitivní představy o sobě získávají děti už v období raného dětství, a to nejen od rodičů, ale také od sourozenců, babiček a dědečků a později ve škole od svých učitelů. Ale v první řadě je však děti očekávají právě od rodičů. Rodiče tu nejsou od toho, aby hasili všechny průšvihy svých dětí. Již od školního věku jsou děti zodpovědné za školu, ale i za způsob trávení svého volného času i za své nároky. Jen tak se učí rozpoznat, v čem jsou dobré, jaké jsou jejich silné a slabé stránky. Základní rodičovskou chybou, která je odpovědná skoro za všechny výchovné problémy, je málo času, který rodiče dětem věnují a malý zájem o dítě a jeho svět. Je třeba dítěti aktivně naslouchat, dívat se mu při komunikaci do očí a v tu dobu nedělat nic jiného. Výchova dětí v rodinách se velice liší. Někteří rodiče dávají svým dětem prostor pro rozvoj jejich osobnosti, jiní vyžadují, aby děti poslouchaly jako hodinky... Co je správné? Je třeba si uvědomit, že neexistují ideální rodiče a také není možné vychovávat děti ideálním

způsobem! Na to mnozí rodiče zapomínají. Profesor Jan Čáp, který se problematikou výchovný stylů zabýval, rozdělil výchovné styly na tři základní typy:

- **Autoritářský (autoritativní či dominantní) styl výchovy** - takový rodič má pocit, že je vševědoucí a ví nejlépe, co dítě potřebuje. Rozkazuje, hrozí a trestá, na přání dítěte se moc neohlíží. Nepřijímá vlastní iniciativu dítěte a nepřipouští samostatnost. Typické jsou zákazy, příkazy, vyžadování naprosté poslušnosti, názory dítěte jsou odmítány, nesouhlasy dítěte jsou trestány. Rodiče se neumějí vcítit do potřeb, chování a prožívání dětí. Problém v rodině může nastat, pokud tento rodič má za partnera člověka, který zastává neautoritativní způsob výchovy. Většinou je ale ten neautoritativní rodič „převálcován“ a přizpůsobí se. Autoritativní výchova ale nabízí dětem oporu a jistotu v tom, že je tu vždy někdo, kdo ví, co a jak se má dělat, což je dobré především pro děti úzkostné, plaché. Tento způsob vedení může ale vést k pasivitě dětí, někdy dokonce dítě může končit v útlaku, což může vést i k agresivitě, a to samozřejmě také vzhledem k volnému času a komunikaci s ostatními dětmi.
- **Liberální styl výchovy** - liberální rodič se o výchovu dítěte příliš nestará, vede děti málo nebo také vůbec ne. Neklade velké požadavky, a pokud nějaké vysloví, obvykle je nekontroluje. Dětem je ponechávána až příliš velká volnost. Děti nemají daná pravidla ani pevné hranice, které potřebují k tomu, aby si vymezily prostor působnosti, a také prostor své jistoty a bezpečí. Dětem je poskytnut nepřiměřeně velký prostor, se kterým ale oni neumí nakládat. V tomto stylu výchovy se rodiče považují spíše za kamaráda a není také výjimečné, že je děti oslovují křestními jmény. Problém může nastat v okamžiku, kdy je třeba dítěti určit nějaké pravidlo, či vymezit hranici – to většinou děti nerespektují. V oblasti volného času bývají také často benevolentní, děti tak málokdy vydrží déle u jedné aktivity.
- **Demokratický styl výchovy** - demokratický rodič má většinou jasně vymezené cíle své výchovy, avšak dává méně příkazů, zákazů a trestů, více podporuje iniciativu dítěte. Působí spíše příkladem, dítěti dává návrhy, nechává ho vybrat mezi několika možnostmi, diskutuje s dítětem, má pochopení pro jeho individualitu. Demokratický rodič zohledňuje potřeby, které jsou přiměřené věku

dítěte. Umožňuje dítěti samostatně se rozhodovat, projevovat vlastní názory i přání. Ale zde existují hranice rodičem vymezené. Tento typ výchovy je považován za optimální. V České republice dlouhá léta převažoval autoritativní styl výchovy, před několika lety zažívala boom liberální výchova a to jako kontrast k předchozím výchovným tendencím.⁴⁷

V každé rodině převládá určitý styl výchovy. Většinou to jsou ale kombinace zmíněných výchovných stylů, které jsou dány mnoha faktory, především výchovným stylem v původní rodině. Období rodiny se školními dětmi je charakteristické také častými rodinnými problémy a rodinnou tenzí, která se zvyšuje s dospíváním dětí. Stále větší vliv na školní děti mají vrstevníci a rodina ustupuje do pozadí. Rodina se často stává dokonce překážkou v pokusech dítěte nalézt vlastní totožnost. Děti, především ve starším školním věku, začínají také zaujímat k rodičům kritický postoj, vznikají generační rozdíly a jiné problémy, se kterými se rodina musí vypořádat.

O dnešní době se obecně říká, že je v jistém smyslu uspěchaná a obecně rychlá. Zmínila jsem i kolísající pozici dnešní rodiny, narůstající rozvodovost, rostoucí důležitosti uspokojování osobních zájmů jedince v určité opozici k obecnému zájmu rodiny. A v tom všem stojí osobnost dítěte, která může být některým vlivům až necitlivě vystavena, např. z hlediska stále se měnících jeho rodinného života. To vše musí mít zákonitě vliv i na trávení volného času dítěte. Aktivita, na které bylo dítě zvyklé nebo je mělo rádo, mohou být např. z hlediska změny rodinných podmínek již pro dítě nemožné zajistit. Vliv může také stěhování rodiny, změna v pracovních podmínkách některého z rodičů, ale dítě může i ztratit kontakt s některým z prarodičů, který ho např. pravidelně doprovázel do kroužku. Dalším problémem může být i změna finančních podmínek, např. pokud rodič zůstává s dítětem sám.

4.4 Vliv rodiny na trávení volného času

Rodiče s dětmi se často utěšují tvrzením, že není důležité, kolik času s dětmi tráví, ale jak je tento čas kvalitní. Ale není to tak úplně pravda. I v dřívějších dobách bývali rodiče zaneprázdnění, ale byli svým dětem nablízku. Děti je viděly pečovat

⁴⁷ BREJLOVÁ, D. *Jak to dítě vychovávat?* [on-line] VITALIA.CZ [cit. 2014-09-02]. Dostupné na: <http://www.vitalia.cz/clanky/jak-to-dite-vychovavas/>.

o sourozence, obstarávat domácnost, starat se o domácí zvířata či obdělávat pole. Pokud nastal problém, práci přerušili a věnovali se dětem. Dnešní rodiče jsou také zaneprázdnění, často jsou do pozdního odpoledne v zaměstnání, daleko od dětí a nedostupní. Pak se snaží dětem svou nepřítomnost vynahradit a příliš se angažovat, a tím si rodiče tlumí své výčitky, že s dětmi tráví málo času. Rodiče často zahrnují děti dárky, vymýšlí různé výlety, řeší nekonečné spory mezi sourozenci a věnují dětem až přehnanou péči, když jsou s nimi (např. dítě ve čtyřech letech krmí, běhají za dětmi s mikinou, když se ochladí nebo v sedmi letech zavazují dětem tkaničky atd.). Touto přehnanou aktivitou dnešní rodiče připravují potomky o samostatnost, omezují je v získávání sociálních dovedností a ve spoléhání se na své vlastní schopnosti a dovednosti. A je třeba si také uvědomit, že pokud rodiče mají konečně chvíli čas být s dítětem a plně se mu věnovat, ono samo by si třeba zrovna nejraději hrálo samo nebo někam zalezlo a mělo chvilku klid. Samozřejmě i na kvalitě stráveného času s dětmi záleží. Je lepší věnovat dítěti minutu času v době, kdy o ni stojí, než deset minut v době, kdy o to nemá zájem. Málokdy se ale toto daří na povel. Rodiče naplánují například výlet do dino parku, jenže ve stejnou dobu má také spolužačka narozeninovou oslavu a dítě by raději šlo na oslavu a výlet s rodiči ho prostě neláká. Jindy by zase rádo s rodiči podniklo něco docela rádo, ale může se však již cítit ve vztahu s rodiči zraněné a může tak mít potřebu rodičům své zranění ukázat, dát najevo, a tím je potrestat ve smyslu „když jsi dosud upřednostňoval něco jiného přede mnou, tak abys věděl, teď dám zase já přednost něčemu jinému“. Přitom nejzásadnější okamžiky v životě vznikají často náhodou, jen tak mimochodem, v rámci společně stráveného obyčejného času. Pokud rodiče chtějí být dětem vzorem a životní jistotou, musí s nimi trávit hodně času, protože za hodinu se dobrými rodiči nestanou.

Jak děti rostou, tak se také mění rodičovská role v jejich životě. V předškolním věku jsou rodiče prvními učiteli, kteří s dětmi společně tráví celé dny. Se vstupem do mateřské školy a školy roste nezávislost dětí a jejich potřeba stýkat se a komunikovat s vrstevníky. Z rodičů se navíc stávají také organizátoři času dětí, umožňují jim stýkat se se spolužáky, kamarády a podporují je v jejich zájmech. Z některých se z nezbytnosti stávají také „taxikáři“ dětí. Tento vliv rodičů obvykle končí s nastupující pubertou, kdy si děti již chtějí samy organizovat jejich volný čas, začínají si prosazovat vlastní názory.

Rodiče cítí, že pomalu přicházejí o roli jak učitele, tak i organizátora. ⁴⁸ Funkční rodina by si měla udržet alespoň nějaké společné činnosti ve volném čase, kterých se účastní všichni nebo alespoň někteří členové rodiny. Také nejrychlejší cestou ke zjištění funkčnosti rodiny je otázka „jak trávíte víkendy?“. ⁴⁹ Dle občanského zákona, části zákona o rodině, mají rozhodující úlohu ve výchově dětí rodiče. Mají být všestranně příkladem svým dětem, zejména pokud se jedná o způsob života a chování v rodině. ⁵⁰

Způsob trávení volného času v rodině je jedním ze znaků výchovy ke zdravému životnímu stylu. Životní styl je charakterizován jako široký soubor činností, postojů, norem a návyků, které mají trvalý ráz a jsou pro každého individuálně specifické a vystihují jeho osobitost. Životní styl každého ovlivňuje tradice, kulturní a ekonomická úroveň, dále hodnotová orientace a také jistě vzdělání rodičů. Součástí výchovy ke zdravému životnímu způsobu je také způsob využívání a trávení volného času v rodině. Jde o zájmovou činnost, míru a způsob využívání masmédií, cestování, trávení dovolených, stravovací návyky atd. Velkou roli hraje také míra pedagogizace rodinného prostředí a další podmínky, které mají vliv na vytváření postojů dětí k lidem, vzdělání, práci, kultuře, politice a k životu vůbec. Faktory, které se podílí na způsobu trávení volného času rodiny, jsou určitě zaměstnanost a profese rodičů a vliv této skutečnosti na děti. Dále charakter a kvalita bydlení a vybavení domácností, vliv techniky a materiálního prostředí (sportovní potřeby, hudební nástroje, knihovna atd.), což souvisí s finančním zajištěním rodiny. Vliv má také celková struktura rodiny, včetně věku rodičů a sourozenců, působení matky a otce, sourozenců a dalších příbuzných a také celková atmosféra v rodině. ⁵¹

Způsob využívání volného času a hospodaření s ním je jedním z důležitých ukazatelů životního stylu. Je mnoho definic, které vymezují složitý pojem životní styl. Jedna z nich ho vysvětluje jako souhrn životních forem, které jedinec aktivně prosazuje. Zahrnuje hodnotovou orientaci člověka, projevuje se také v jeho chování, ve způsobu

⁴⁸KOUCKÁ, P. *Mýtus kvalitního času*. [on-line]. PSYCHOLOGIE.CZ [cit. dne 20. 9. 2014]. Dostupné na: <http://psychologie.cz/mytus-kvalitniho-casu/>.

⁴⁹MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha: Portál, 1997. s. 61.

⁵⁰Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník.

⁵¹KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. s. 166 – 172.

využívání a ovlivňování materiálních i sociálních životních podmínek, ale i způsobu využívání a hospodaření s volným časem. Systém hodnot je individuální záležitostí. Z hlediska volného času lze lidi členit podle toho, jakou hodnotu volnému času přisuzují. Pro některé jedince je největší hodnotou práce, volný čas někdy dokonce posuzují jako něco nepatřičného či nesprávného a nedokážou odpočívat. Pro jiné lidi jsou právě činnosti ve volném čase podstatnou a nejvýznamnější životní náplní. Pracovní povinnosti pak chápou jako nutné zlo. Je zřejmé, že v prvním ani ve druhém případě není stav ideální. Podceňování ani přeceňování volného času není správné. Lidé by si měli umět uvést do rovnováhy pracovní a jiné povinnosti a svůj volný čas, protože obě tyto oblasti mají v životě své místo. A to by měli učit i své děti.

Hospodaření s volným časem v rodinách se výrazně liší. Pro některé rodiny je důležité mít, čili shromažďovat materiální předměty, zaměřují se spíše na nákup drahého zboží, značkového sportovního vybavení, na nákup drahého auta či zajištění zahraničních dovolených než na jejich skutečné využití ve volném čase. Volný víkend pak může dítě trávit opakovaně s rodičem dnes tolik moderním nakupováním s tím, že je často přesvědčováno o nezbytnosti danou věc koupit. Materiální vybavení dospělým zajišťuje vyšší společenskou prestiž. Potom můžeme vidět například perfektně vybavené lyžaře, kteří ale místo lyžování pouze „pózují“ nebo rodinu trmácející se na dlouhé zahraniční zájezdy, zatímco v koutu duše touží po své chatě se zahrádkou. Jednání člověka ve volném čase lze také posuzovat podle míry aktivity. Jak na dítě asi působí otec, který má rád fotbal, ale místo toho, aby si šel s dětmi zakopat nebo se šli společně podívat na nějaké utkání, si raději zapne doma televizi? Dalším ukazatelem využívání volného času jsou i sociální interakce, čili vztahy mezi lidmi kolem nás. Někteří lidé tráví volný čas raději sami, jiní nejrady se skupinou přátel. Tak, jako v jiných oblastech formování člověka platí, že první zkušenosti s využíváním volného času získávají děti v rodině. Rodiče jsou pro své děti vzory, děti se od nich učí žít určitým způsobem, napodobují jejich životní styl. Pro formování vztahu k volnému času jsou důležité skutečnosti, například: o jaký typ rodiny se jedná, způsob rodinného soužití, zda je rodina malá či velká. Roli hraje jistě také věk rodičů, počet dětí, pohlaví dětí i styl výchovy. Zájmy rodičů a jejich vzájemná tolerance je také velice důležitá. Roli hrají

samozejmě také finanční možnosti rodiny, kolik finančních prostředků jsou rodiče schopni věnovat na koníčky a jaký jim přikládají význam.

Rodiny se od sebe odlišují svým životním stylem i způsobem využívání volného času. Základní návyky a postoje si přinášíme ze své původní rodiny. Osobní zájmy a záliby dokážou někdy člověku pomoci i v těžkých životních situacích. Výchova ke zdravému životnímu stylu velmi úzce souvisí s pedagogickým ovlivňováním volného času. Bylo by krásné vychovat člověka, který dokáže se svým volným časem rozumně hospodařit, který si dokáže uvědomit jeho hodnotu a má pestré a všestranné zájmy. Měl by to být jedinec aktivní, který je schopný nejen přijímat podněty, ale také vyvíjet úsilí. Měl by se věnovat činnostem, které mu přinášejí uspokojení a poskytují mu navazovat nové kvalitní vztahy mezi lidmi.⁵²

Na volný čas dětí v rodině působí především objektivní podmínky života a výchovy dětí v rodině. Mění se životní úroveň rodin, sociální status, způsob začlenění do společnosti, úroveň bydlení, vybavenost domácnosti vč. potřeb pro volný čas. Vliv má také realizace volného času uvnitř rodiny, která je podmíněna způsobem jejího života, postoji či výchovnou praxí rodičů a také hmotnými předpoklady. Rodiče by neměli působit direktivně, ale ani by neměli ponechávat volný průběh živelnosti. Měli by být spíše inspirátorem, iniciátorem nebo spoluorganizátorem aktivit svých dětí a celé rodiny.

Hofbauer⁵³ popisuje také tři možné způsoby, jakými se vliv rodiny na způsob trávení volného času uskutečňuje:

- **nápodobou a reprodukcí** - což znamená přejímání vzorců pozitivního volnočasového chování rodičů prostřednictvím účasti dětí na aktivitách rodiny (např. společenské hry, domácí zábavy a oslavy, setkání s přáteli, návštěva kulturních zařízení, výlety, vycházky či rodinné dovolené aj.)
- **realizací individuálních i společných pravidelných zájmových činností dětí v rodině** – jde o aktivity dětí (sportovní, zábavné, přírodovědné, technické aj.), které tak mohou být prostým navázáním na zájmy rodičů, děti jsou přirozenými pokračovateli bez nucení, tlaku.

⁵² HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999. s. 28 – 32.

⁵³ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. s. 55 – 65.

- **sledováním a reagováním na potřeby, zájmy a nadání dětí** – rodina by měla reagovat na individuální předpoklady a přání dítěte a podporovat ho a pomáhat dítěti při hledání jeho životních cest s ohledem na jeho zájmy, potřeby i nadání.

Možnosti využívání volného času dnešních rodin jsou oslabovány sociální nejistotou, případně až sociálním vyloučením některých skupin obyvatel. Jistá sociální nejistota nutí rodiče prvotně řešit existenční otázky celé rodiny. Náklady na volný čas často přesahují jejich finanční možnosti, čili činnosti ve volném čase se pro mnoho rodin stávají méně dostupné. K tomu se přidává také neinformovanost, nezájem a podceňování možností činností ve volném čase. Přes všechny problémy, se kterými se současná rodina potýká, však zůstává východiskem, na kterém v mnohém závisí bohatost zážitků dětí a také jejich připravenost na volnočasový život v dospělosti.

V poslední době se v řadě komerčních časopisů objevují články řešící problém neschopnosti dospělých lidí odpočívat. Lidem jsou dokonce předkládány různé relaxační techniky, jsou vybízeni k tomu, aby se zamysleli, co je vůbec baví a co by mohli do svého volného času zařadit. Vše v návaznosti na obecný nárůst stresu a rozšíření počtu civilizačních nemocí. V dnešní době orientované na výkon jedince a silnou měrou i na zisk a finanční prospěch se uvedené může opravdu jevit jako problém. Už děti na prvním stupni základních škol si sestavují režim dne v rámci výuky a projektů v některých předmětech. U některých dětí pak může vyplynout, že volný čas má zahrnutý dítě jen o víkendech či prázdninách a ve všední dny mu na něj nezbývá čas. Vybízí mě to k zamyšlení, zda právě zde již nevzniká základ pro budoucí workoholiky a dospělí, kteří opravdu neumí odpočívat, a vše se v důsledku odráží na jejich zdraví. Z tohoto hlediska má právě volný čas velmi vysokou hodnotu. Zde je patrný i vliv učitele na základní škole na to, jak dítě hodnotu svého volného času vnímá. V určitém smyslu se v souvislosti s volnočasovými aktivitami hovoří i o určitém luxusu. Pro silně zaměstnaného dospělého člověka to může být opravdu to nejhůře dosažitelné – mít volný čas. Z toho plyne, jak už bylo uvedené, vznikají rozpory v rodině, nenaplněná očekávání partnerů i dětí. Obecně je známé, že rodič nemá dítěti slibovat nesplnitelné, třeba i to, že o víkendu bude trávit čas s ním. Dítě je pak zklamané. Vždy je třeba ve všem hledat rovnováhu.

V teoretické části této diplomové práce jsem se pokusila podat obecně co nejdůstojněji definici volného času, zaměřila jsem se na volný čas dětí a jeho specifika. Nevyhnula jsem se věkovým odlišnostem dětského věku a všem faktorům, které trávení volného času dítěte ovlivňují. Z teoretické části práce vyplývá, že nabídka volnočasových aktivit je v současné době opravdu široká. Problém je spíše ve správném přístupu k výběru, přihlídnutí k individualitě každého dítěte, ve správném skloubení a načasování činností. Vše velice významně ovlivňuje současná rodina. Při její charakteristice jsem narazila na současné vývojové trendy, které v důsledku mohou silně ovlivňovat konkrétní možnosti dítěte. Myslím tím změny v rodině, vzrůstající rozvodovost, finanční problémy často související i s vysokou nezaměstnaností apod.

5. Empirické šetření

5.1 Výzkumná sonda, její cíl a stanovení hypotéz

Vzhledem k cíli diplomové práce se v praktické části pokusím pomocí strukturovaného dotazníku zjistit, jak je v praxi skutečně vnímán volný čas dětí ve městě Trutnov, a to z pohledu samotných dětí školního věku. Provedená výzkumná sonda by měla především odpovědět na otázky, **jak děti mladšího rádi tráví svůj volný čas a jakou roli v něm hraje rodina dítěte?** Dílčími cíli bylo zjistit, zda je doba strávená po školním vyučování smysluplně využitým volným časem, zda jsou spokojeny obě strany, tedy dítě i jeho rodina, s náplní volného času dětí, popřípadě zda by něco změnily a proč; zda činnosti, které děti ve volném čase dělají, je skutečně zajímaví, baví či jim přináší potěšení.

Výzkumná sonda byla zaměřena na děti mladšího, středního a staršího školního věku a doplněna názorem rodičů dětí v tomto věku. Cílem bylo získat subjektivní názor dětí na trávení volného času s rodinou, protože to pak právě může velmi ovlivňovat jejich chování, preference a hodnoty. Zahrnovat do výzkumné sondy také ostatní členy rodiny v současné době, kdy úplná rodina začíná být spíše výjimkou, by bylo velmi problematické a časově náročné. Pohled rodičů jako jistou konfrontaci s dětmi na tuto problematiku byl zjišťován prostřednictvím strukturovaného rozhovoru.

Dle Gavory⁵⁴ **hypotézy** vyjadřují další potřebné informace ke směřování výzkumného problému. Jsou konkrétnější než výzkumný problém. Tvoří vědecký předpoklad, který je buď potvrzen, nebo vyvrácen. Následující hypotézy jsem stanovila na základě teoretické části, odborné literatury a vlastních zkušeností v roli matky dětí na prvním stupni základní školy a na víceletém gymnáziu, ale také ze své pedagogické činnosti.

⁵⁴ GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2. vyd. Brno: Paido, 2000. s. 50.

H1: Ovlivnění dítěte při výběru volnočasové aktivity je determinováno jeho věkem.

Při formulaci této hypotézy jsem vycházela z odborného článku na internetových stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy⁵⁵, ve kterém je uvedeno, že rodina je první instance pro předávání vzorů a volby zálib. Člověk, který je například zvyklý od dětství sportovat, ani v dospělosti s aktivním pohybem nepřestává. Dle Havlíka a Koti⁵⁶ postupně vliv rodiny oslabuje a do popředí vlivu se dostává vliv vrstevnických skupin, které dítě ovlivňují v pozitivním, ale často i v negativním smyslu. Dítě může mít dokonce tendenci inspirovat se a někdy i touhu kopírovat některé vzory z rodiny, způsobu trávení volného času i celkového života svého spolužáka (chce mít stejné kroužky, výlety, hračky, dům apod.). Největšího významu nabývají vrstevníci především v souvislosti se starším školním věkem.

H2: Preference činností ve volném čase determinuje pohlaví dítěte.

Tato hypotéza byla stanovena především na základě odborné literatury, ve které Hájek, Hofbauer a Pávková⁵⁷ uvádí, že pohlaví jako činitel podmiňující účast dítěte na aktivitách ve volném čase je ukazatel stabilní, ale účast dívek a chlapců na těchto aktivitách se však mění. Dnes se děvčata sdružují nejen v aktivitách pro tuto cílovou skupinu určených, tj. různé dívčí kluby, dívčí pěvecké sbory a ze sportovních aktivit především gymnastika, ale dívky se rostoucí měrou účastní také aktivit, které byly v minulosti považovány za typicky mužské, např. některé zájmové aktivity technické, bojové sporty či fotbal a hokej.

H3: Předpokládám, že většina dětí navštěvuje nějaký zájmový kroužek alespoň dvakrát týdně.

Většinou se v této souvislosti rozumí nadpoloviční počet respondentů. Tuto hypotézu jsem formulovala na základě výsledků výzkumu na téma: „Zdroje informací a kritéria při výběru volnočasových aktivit“, který provedl Národní institut

⁵⁵ Volný čas a prevence u dětí a mládeže [on-line]. MŠMT ČR [cit. dne 5. 1. 2015]. Dostupné na: <file:///C:/Users/BScom/Downloads/olnycas.pdf>

⁵⁶ HAVLÍK, R.; KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2007. s. 52 – 53.

⁵⁷ HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999.

děti a mládeže v roce 2012 ⁵⁸, ze kterého vyplývá, že velká většina (82 %) dětí pravidelně navštěvuje různé zájmové kroužky. Výzkum také ukázal, že pravidelná účast v organizovaných volnočasových aktivitách je rodiči dětí provažována za přínosnou. Dále jsem vycházela také z tvrzení v odborné literatuře Mládež na křižovatce ⁵⁹, že vzhledem k tomu, že děti prochází sociálním zráním a nemají ještě ustálenou osobnost, je předností, jestliže mohou trávit jejich volný čas organizovaně, podporuje formulaci výše uvedené hypotézy.

H4: Předpokládám, že většina dětí je spokojena s náplní svého volného času.

Většinou se v této souvislosti opět rozumí nadpoloviční počet respondentů. Tuto hypotézu jsem formulovala především na základě svých vlastních zkušeností a praxe. Dnešní doba je hodně demokratická, a to i v rodinných vztazích a výchově, z čeho plyne, že názor a přání dítěte je často vyslyšeno. Děti se tedy ve většině případů věnují činnostem ve volném čase, které je baví.

H5: Předpokládám, že většina dětí mladšího školního věku by nejraději trávila svůj volný čas s rodiči.

Většinou se v této souvislosti opět rozumí nadpoloviční počet respondentů. Tuto hypotézu jsem formulovala především na základě svých vlastních zkušeností a praxe. Dnešní uspěchaná doba klade vysoké nároky na pracovní vytížení dospělých a následně se zkracuje čas rodičů, který tráví s dětmi. Přitom děti v mladším školním věku jsou stále ještě hodně závislé na rodině a rodiče pro ně v tomto období představují vzor, se kterým chtějí trávit svůj volný čas.

H6: Předpokládám, že většina dětí společně se svou rodinou tráví volný čas jen o víkendech či prázdninách.

Většinou se v této souvislosti opět rozumí nadpoloviční počet respondentů. Tuto hypotézu jsem stanovila nejen ze zkušeností z mé praxe, ale také na základě odborné literatury *Základy sociální pedagogiky*, ⁶⁰ která tvrdí, že způsob trávení volného času v rodině je jedním ze znaků výchovy ke zdravému životnímu stylu. Faktorů, které

⁵⁸ Já chci do oddílu. [on-line]. NIDM.CZ [cit. dne 21. 12. 2014].

Dostupné na: <http://www.nidm.cz/userfiles/file/KPZ/vystupy/01-vyzkumy/ja-chci-do-oddilu.pdf>

⁵⁹ SAK, P.; SAKOVÁ K. *Mládež na křižovatce*. Praha: Nakladatelství Svoboda servis, 2004. s. 70.

⁶⁰ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. s. 166

se podílí na způsobu trávení volného času rodiny, je mnoho, ale jedním z nejdůležitějších je jistě celková struktura a atmosféra rodiny. Dítě pocitově potřebuje trávit část svého volného času s rodinou, pokud toto není možné, tak hledá pro tento čas jiné využití, například tráví více volného času s kamarády, nebo sám s počítačem či tabletem, ale také se často nudí.

H7: Spokojenost dítěte s tím, kolik volného času tráví společně jako rodina determinuje fakt, s kým dítě doma bydlí.

Pro tuto hypotézu jsem opět vycházela z odborné literatury, kde Hofbauer⁶¹ uvádí, že i přes všechny problémy, se kterými se současná rodina potýká, by však měla být východiskem, na kterém v mnohém závisí bohatost zážitků dětí a jejich připravenost na volnočasový život v dospělosti. Na volný čas dětí v rodině působí především objektivní podmínky života a výchovy v rodině. Vliv má realizace volného času v rodině, způsob života rodiny, postoje či výchovná praxe rodičů, ale také hmotné předpoklady. Rodiče by v této oblasti neměli působit direktivně, měli by být spíše inspirátorem a iniciátorem či spoluorganizátorem aktivit svých dětí pro jejich spokojenost.

5.2 Použité metody

Pro zjišťování potřebných údajů byla zvolena nejfrekventovanější kvantitativní metoda dotazníku, která je dle Skalkové⁶² vhodná především pro hromadné získávání údajů. Data jsou získávána anonymně, proto poskytují pravdivější odpovědi, což je jistě výhodou použití této metody. Naopak nevýhodou může být omezení prostoru pro odpovědi respondentů, a to vymezením nabízených odpovědí, kdy jsou respondenti nuceni volit jednu možnost z nabízených odpovědí. Především tomu je možné použitím otevřených či polouzavřených otázek.

Zjištěné údaje je možné matematicky zpracovat. Konkrétní standardizovaný dotazník v této diplomové práci obsahuje otázky uzavřené, polouzavřené a na doplnění 2 otevřené otázky pro snadnější pochopení dětí a pro lepší přehlednost a zpracovatelnost. Úlohou respondenta je označit jednu nebo více vhodných

⁶¹ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. s. 65

⁶² SKALKOVÁ, J. a kol. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. s. 86 - 91

odpovědí, případně mohou respondenti odpovědi doplnit. Dotazníková metoda byla zvolena především vzhledem k počtu respondentů a časovým možnostem respondentů, ale i mých.

Před samotnou administrací dotazníků byl proveden předvýzkum na patnácti respondentech ve třech skupinách dětí dle jejich věku (mladší školní, střední školní a starší školní), aby bylo ověřeno, zda respondenti daným položkám v dotazníku rozumí, včetně zjištění optimální doby vyplňování dotazníku. Následně byla položka č. 4 pro lepší pochopení formálně upravena a u položky č. 5 bylo ze sportování, cvičení a sportovní hry odděleno do samostatné odpovědi tancování, aerobik a balet, protože 10 z 15 dětí tancování doplnilo a nezahrnulo pod položku sportování. Všechny patnáct respondentů vyplnilo dotazník v době kratší než dvacet minut, nejrychlejší vyplnil dotazník za osm minut. Dotazník tvoří 16 položek, z toho jsou 3 položky demografického charakteru a další položky tvoří převážně uzavřené a polouzavřené otázky tvořené vzhledem k cíli diplomové práce. Jako doplnění k dotazníku byl použit rozhovor s rodiči dětí v tomto věku, který tvoří 8 otázek, na které rodiče mohli odpovídat a vyjádřit svůj názor. První 3 otázky jsou opět demografického charakteru, další již tvoří konkrétní otázky stanovené především podle hlavního cíle diplomové práce, tedy pohledu rodičů na problematiku volného času jejich dětí, a zda mají rodiče a rodina vliv na jeho trávení. Použitý standardizovaný dotazník a také rozhovor byl vytvořen přímo pro potřeby zvolené výzkumné sondy. Vzor dotazníku je přiložen v Příloze č. 2, vzor rozhovoru s rodiči v Příloze č. 3.

5.3 Charakteristika výzkumného vzorku

Jako výzkumný vzorek pro účely této výzkumné sondy jsem si vybrala žáky z prvního a druhého stupně, kteří navštěvují vybrané základní školy a víceleté gymnázium ve městě Trutnov, v němž žijí. Pro potřeby praktické části této diplomové práce byly vybrány 3 základní školy a víceleté gymnázium v Trutnově. Jedná se o základní školu základní R. Frimla, která se nachází v centru města, dále základní školu Náchodskou v okrajové části Trutnova a základní školu na největším trutnovském sídlišti Mládežnickou. Víceleté gymnázium se nachází také v centru Trutnova. Všechny uvedené školy, kromě gymnázia, poskytují úplné základní vzdělání v devíti ročnících. Školy nemají specializované třídy, a to ani pro děti s poruchami učení. Tito žáci jsou případně integrováni do běžného třídního

kolektivu. Pro úplnost také celkovou stručnou charakteristiku města a jeho nabídce volnočasových aktivit.

Celkově jsem osobně rozdala 180 dotazníků ve stejném poměru pro děti mladšího, středního a staršího školního věku do tří výše uvedených základních škol a víceletého gymnázia. Otázky byly formulovány jednoduše a stručně tak, aby odpovídaly jejich věku. Děti vyplňovaly dotazníky pomocí učitelek nebo vychovatelek. Odpovídaly na začátku dotazníku na otázky demografické, tj. pohlaví, věk a rodinná situace doma. Dále již následovaly otázky vztahující se k cíli diplomové práce, tj. konkrétní otázky z oblasti trávení volného času dětí, výběr volnočasových aktivit a trávení volného času s rodinou. Výzkumná sonda proběhla na vybraných školách anonymně. Po dohodě s jednotlivými školami a také v rámci ochrany osobních dat nebyly v práci konkretizovány výsledky jednotlivých škol.

Z celkového počtu rozdaných dotazníků se mi vrátilo celkem 175 vyplněných dotazníků od dětí, 5 dotazníků se mi nevrátilo vůbec a 3 dotazníky nebyly vyplněny správně, tudíž bylo využito využít 172 správně vyplněných dotazníků od 87 chlapců a 85 dívek. Jako doplnění byly provedeny rozhovory s devíti rodiči rovnoměrně vzhledem k věku jejich dětí. Jednalo se o rodiče dětí, které se zúčastnily výzkumné sondy ve vybraných školách.

5.3.1 Obecné informace o městě Trutnov

Trutnov je okresní město s bohatou a dlouhodobou historií v Královéhradeckém kraji a tvoří pomyslnou „bránu do Krkonoš“. Rozkládá se na celkové rozloze 10 336 ha a žije zde přibližně 32 000 obyvatel.

V Trutnově jsou zastoupeny všechny typy škol a školských zařízení. Jsou zde městské jesle, mateřské školy, osm základních škol včetně školy speciální a praktické, gymnázium a střední odborné školy a učiliště, vyšší odborné školy a odloučená pracoviště vysokých škol a univerzit. Nacházejí se zde také školská i mimoškolská zařízení pro zájmové vzdělávání, a to středisko volného času dětí a mládeže, školní klub a školní družiny v rámci jednotlivých základních škol a další zařízení pro děti a mládež. Všechna tato zařízení nabízejí širokou škálu zájmových aktivit. Středisko volného času nabízí zájmovou činnost pravidelnou v oblasti tance, sportu a outdooru, techniky, hudby, dramatické činnosti a rukodělné. Nabízí svou činnost také o prázdninách ve formě táborů. Organizuje také jednorázové akce, jak

jsou vystoupení dětí či různé výstavy. Jako doplňkovou činnost nabízí také možnost zapůjčení pomůcek pro zájmové činnosti. V Trutnově svou činnost provozuje také základní umělecká škola, která nabízí zájmové vzdělávání v oboru hudebním, tanečním, literárně dramatickém a výtvarném. Organizuje také různé kulturní vystoupení dětí. Zájmovou činnost v Trutnově nabízí také TJ Lokomotiva Trutnov, a to především ve formě různých sportovních oddílů. Nachází se zde také šest jazykový škol, které rovněž vedou kurzy pro děti. Zájmovou činností se zabývají také další organizace či instituce, jejichž výčet a nabídku můžeme najít na internetových stránkách města.⁶³

Tabulka č. 2: Počty žáků ve školách a školských zařízeních v Trutnově (školní rok 2014/2015)

Základní škola	počet žáků	
	1. stupeň	2. stupeň
Kpt. Jaroše	276	148
Komenského	352	283
R. Frimla	238	120
V Domcích	254	178
Mládežnická	314	211
Náchodská	114	78
Gymnázium	-	120
Celkem	1 548	1 138

Zdroj: <http://www.trutnov.cz/organizace-institute/pocty-deti-a-zaku-ve-skolach-a-skolskych-zaizenich?highlightWords=%C5%A1kolsk%C3%A1+za%C5%99%C3%ADzen%C3%AD> (vlastní propočty)

5.4 Testování hypotéz a vyhodnocení výsledků šetření

Výsledky výzkumné sondy byly zpracovány do tabulek 1. stupně třídění (souhrnný přehled je uveden v příloze č. 4) a jsou interpretovány pomocí grafů, uvedených v textové části. Vyhodnocené výsledky jsou rozděleny na informace týkající se trávení volného času a na informace získané ohledně rodinného prostředí.

⁶³ *Turistické info.* [on-line]. TRUTNOV.CZ [cit. dne 2. 12. 2014]. Dostupné na: <http://www.trutnov.cz>.

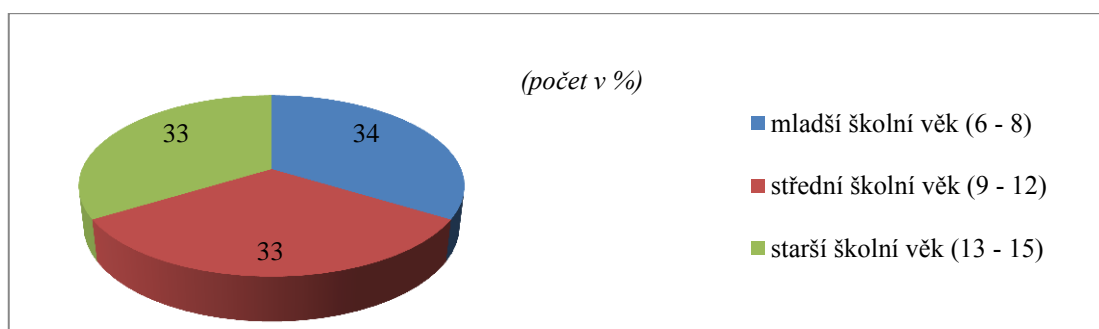
H1: Ovlivnění dítěte při výběru volnočasové aktivity je determinováno jeho věkem.

H1₀: Předpokládám, že mezi věkem dítěte a tím, kdo dítě ovlivní při výběru volnočasových aktivit, neexistuje závislost.

H1_A: Mezi věkem dítěte a tím, kdo dítě ovlivní při výběru volnočasových aktivit, existuje statisticky významná závislost.

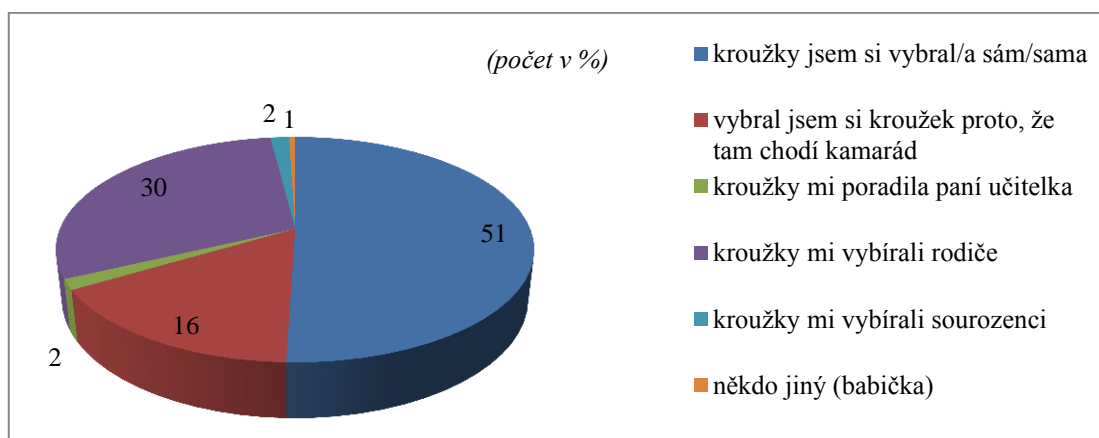
Tato hypotéza byla testována statisticky a byla zde ověřována závislost věku dítěte a tím, kdo ovlivňuje výběr jeho volnočasových aktivit. Sytily jí položky číslo 2 a 7 a 1. a 3. otázka v rozhovoru s rodiči. Zvolila jsem testové kritérium - Test dobré shody chí-kvadrát, na hladině významnosti 0,01. Pro výpočet testového kritéria jsem vycházela z údajů v tabulce č. 3 a grafů č. 1 a 2 a pro doplnění z odpovědí rodičů v rozhovoru, které jsou uvedeny v příloze č. 6.

Graf č. 1: Kolik Ti je let?

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 34% dětí v mladším školním věku, tedy ve věku 6 – 8 let, 33 % dětí ve středním školním věku 9 – 12 let a 33 % dětí ve věku 13 - 15 let, tedy ve starším školním věku.

Graf č. 2: Kdo ti vybral kroužek/kroužky?

Z grafu č. 2 vyplývá, že rodiče svým dětem ponechávají při výběru volnočasových aktivit volnost a dají na jejich názor. 51 % dětí si totiž své kroužky vybírá samo, případně se dohodnou s rodiči. Rodiče vybírají dětem kroužky ve 30 % případů, ale zase, jak vyplývá z výsledků dotazníkového šetření, po dohodě s dětmi. Kamarádi či vrstevníci ovlivňují výběr volnočasových aktivit ve 30 %.

Tabulka č. 3: Vliv na výběr volnočasové aktivity dle věku dětí

věk dětí	vliv na výběr volnočasové aktivity			Σ
	samo dítě	rodiče	ostatní	
mladší školní	26	35	11	72
střední školní	38	20	12	70
starší školní	37	5	16	58
Σ	101	60	39	200

Zdroj: vlastní výpočty.

Interpretace: Hypotéza byla testována na hladině významnosti 0,01. Nejprve byla vypočtena hodnota testového kritéria $\chi^2 = 25,180$ a následně bylo porovnáno s kritickou hodnotou. Při porovnání vypočítané hodnoty s příslušnou kritickou hodnotou zvoleného testového kritéria $\chi^2_{0,01}(4) = 13,277$ bylo dospěno k závěru, že vypočítaná hodnota $\chi^2(25,180)$ je větší než kritická (13,277) a proto byla přijata H_A a odmítnuta H_0 na hladině významnosti 0,01.

Také z odpovědí rodičů na otázku č. 1 (Věk dítěte?) a č. 3 v rozhovoru s rodiči („Kdo by měl podle Vašeho názoru rozhodovat o trávení volného času dítěte? Spíše rodiče nebo dítě samotné?“) je zřejmé, že věk dítěte ovlivňuje názor rodičů na to, kdo by měl rozhodovat o trávení volného času dítěte, což je také uvedeno v příloze č. 6.

Závěr k $H1$: *Podle zjištěných údajů věk dítěte ovlivňuje to, kdo vybral dítěti jeho volnočasovou aktivitu a $H1_A$ proto přijímám jako platnou a odmítám $H1_0$.*

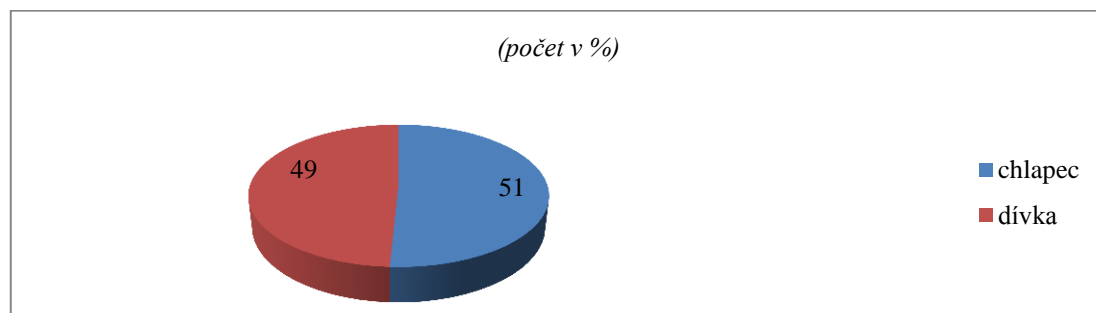
H2: Preference činností ve volném čase determinuje pohlaví dítěte.

$H2_0$: *Pohlaví dítěte neovlivňuje preferenci činností ve volném čase.*

$H2_A$: *Mezi preferencí činností ve volném čase a pohlavím dítěte existuje statisticky významná závislost.*

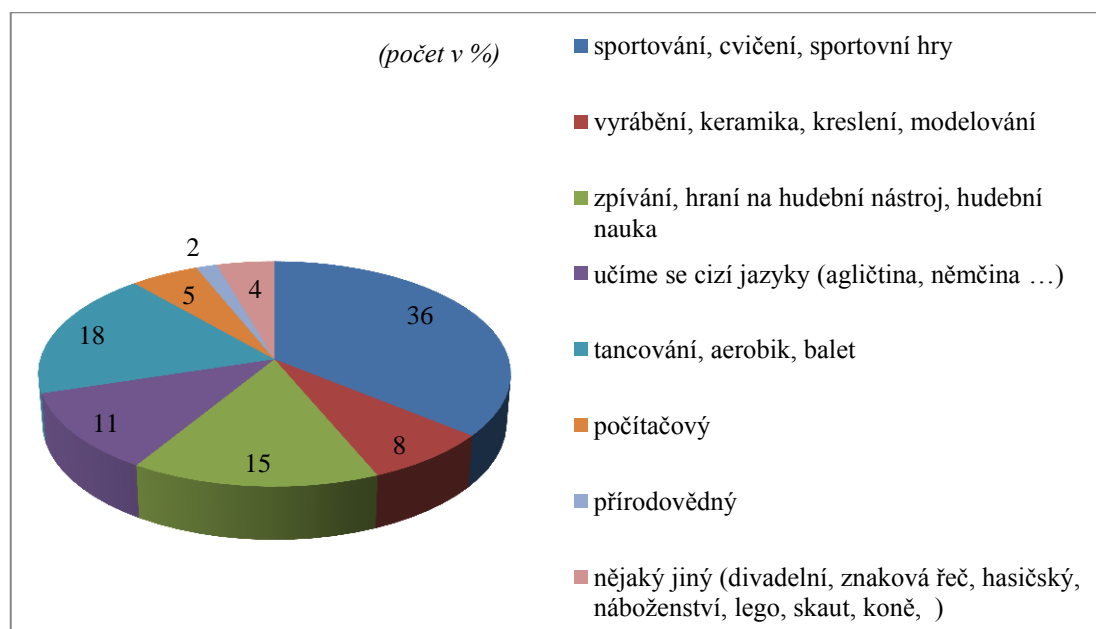
Tato hypotéza byla testována statisticky. Byl ověřován vliv pohlaví dítěte na oblíbenost aktivit ve volném čase. Hypotézu sytily jí položky číslo 1 a 5 v dotazníku pro děti. Zvolila jsem testové kritérium - Test dobré shody chí-kvadrát, na hladině významnosti 0,01. Pro výpočet testového kritéria jsem vycházela z údajů v tabulce č. 4 a v grafech č. 3 a 4.

Graf č. 3: Jsi?

Poměr chlapců a dívek v dotazníkovém šetření koresponduje dle údajů Českého statistického úřadu s demografickou situací v okrese Trutnov (dle stavu k 1. 1. 2014 v okrese Trutnov žije 5897 chlapců a 5509 dívek ve věku 6 – 15 let).⁶⁴

Graf č. 4: Jaký kroužek navštěvuješ?

Z grafu č. 4 je zřejmé, že u dětí převládá aktivní trávení volného času. Z výzkumu, který provedl v roce 2011 Národní institutu dětí a mládeže, vyplývá, že

⁶⁴ Věkové složení obyvatel v okrese Trutnov [on-line]. CZSO.CZ [cit. dne 15. 2. 2015]. Dostupné na: http://www.czso.cz/xh/redakce.nsf/i/vekove_slozeni_obyvatel_v_okrese_trutnov.

děti, které tráví svůj volný čas aktivním způsobem, se cítí být šťastnější než jejich pasivní vrstevníci ⁶⁵. Mezi nejoblíbenější činnosti ve volném čase dětí patří sportování, cvičení a sportovní hry (36 %), tancování, aerobik a balet (18 %) a oblíbené je také zpívání, hraní na hudební nástroj a hudební nauka. Naopak mezi nejméně oblíbené zájmové kroužky patří přírodovědné (pouze 2 %) a také počítačové (5 %). Výjimečně navštěvují děti kroužek divadelní, hasičský, skaut, náboženství či znakovou řeč.

Tabulka č. 4: Preference činností ve volném čase dle pohlaví dítěte

zájmové činnosti	pohlaví		Σ
	dívky	chlapci	
sportování, cvičení, sportovní hry	43	45	88
vyrábění, keramika, kreslení, modelování	12	7	19
zpívání, hraní na hudební nástroj, hudební nauka	24	13	37
cizí jazyky	14	14	28
tancování, aerobik, balet	38	7	45
počítačový	6	7	13
nějaký jiný (přírodovědný, divadelní, rybářský)	7	8	15
Σ	144	101	245

Zdroj: vlastní výpočty.

Interpretace: Hypotéza byla testována na hladině významnosti 0,01. Nejprve byla vypočtena hodnota testového kritéria $\chi^2 = 17,412$ a následně byla porovnána s kritickou hodnotou. Při porovnání vypočítané hodnoty s příslušnou kritickou hodnotou zvoleného testového kritéria $\chi^2_{0,01}(6) = 17,412$ bylo dospěno k závěru, že vypočítaná hodnota $\chi^2(17,412)$ je větší než kritická (16,812) a proto je přijata H_A a odmítnuta H_0 na hladině významnosti 0,01.

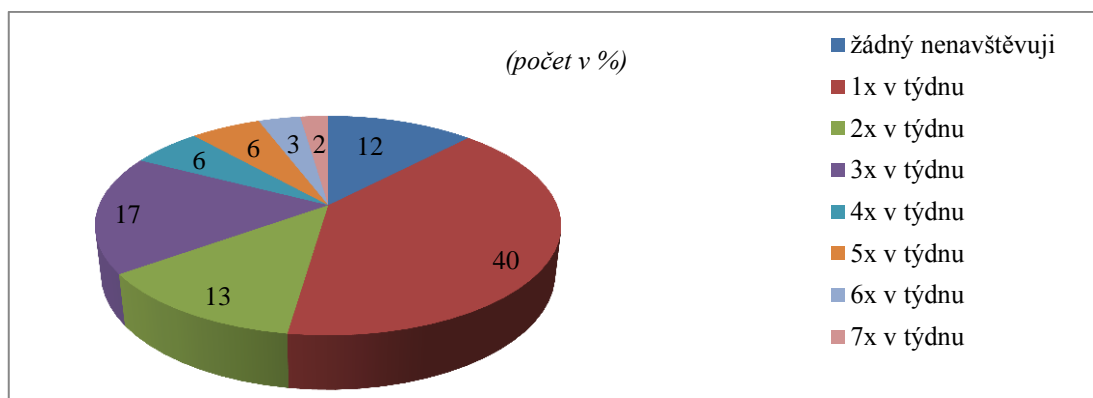
Závěr k H_2 : *Podle zjištěných údajů preference činností ve volném čase determinuje pohlaví dítěte, H_{2A} proto přijímám jako platnou a odmítám H_{20} .*

⁶⁵ Děti, které volný čas tráví aktivně, se cítí šťastnější, ukázal výzkum NIDM. [on-line] NIDM.CZ [cit. dne 21. 2. 2015]. Dostupné na: <http://www.adam.cz/clanek-2011060059-deti-ktere-volny-cas-travi-aktivne-se-citi-stastnejsi-ukazal-vyzkum-nidm.html>

H3: Předpokládám, že většina dětí navštěvuje nějaký zájmový kroužek alespoň dvakrát týdně.

Tuto hypotézu sytila položka číslo 4 a doplňovaly jí položky číslo 5, 8 a 6 v dotazníku pro děti a 4., 5. A 7. otázka v rozhovoru s rodiči. Výsledky zjištění jsou uvedeny v grafech č. 5, 6, 7 a souhrnné údaje z rozhovorů s rodiči jsou uvedeny v tabulkách v příloze č. 4.

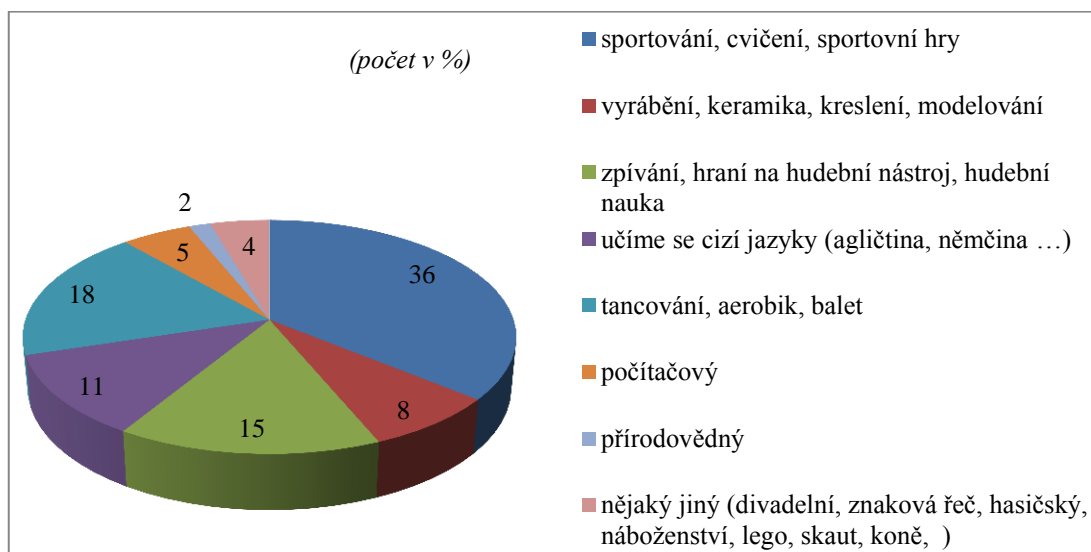
Graf č. 5: Pokud navštěvuješ nějaký kroužek či kroužky, jak často v týdnu?

Z výsledků grafu č. 5 vyplývá, že pouze 48 % dotázaných dětí navštěvuje nějaký zájmový kroužek dvakrát a více než dvakrát v týdnu. 40 % dětí navštěvuje nějaký zájmový kroužek jen jedenkrát týdně a 12 % nenavštěvuje žádný kroužek. Z uvedených výsledků je zřejmé, že organizovaná zájmová činnost má pevné místo v trávení volného času dětí. Uvedené údaje korespondují s výsledky výzkumu s názvem „Hodnotové orientace dětí ve věku 6-15 let“, který realizoval Národní institut dětí a mládeže ministerstva školství. Z něj vyplývá, že téměř tři čtvrtiny dětí tráví čas organizovaně, pořád je tady ještě čtvrtina, která ho tráví neorganizovaně, která nemá třeba dostatek těch podnětů, kde rodina selhala v motivování dítěte k trávení volného času.⁶⁶

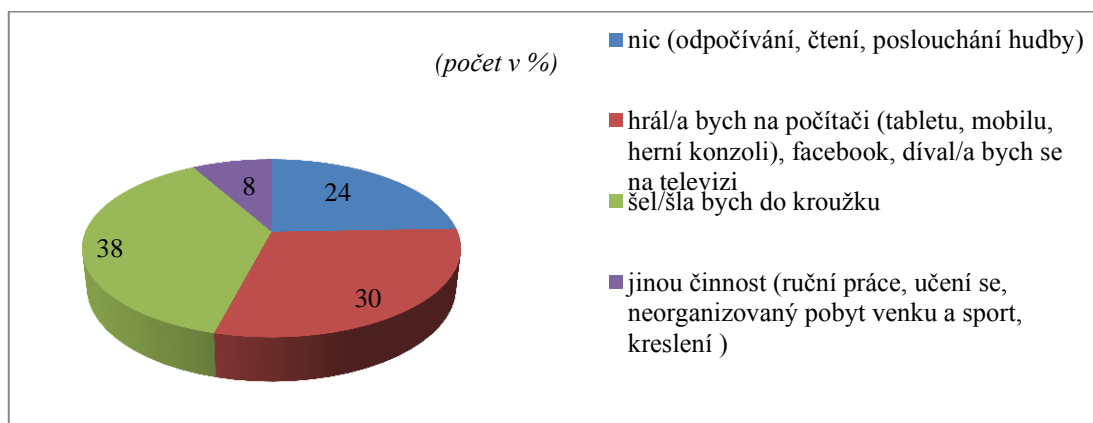
⁶⁶ *Děti, které volný čas tráví aktivně, se cítí šťastnější, ukázal výzkum NIDM.* [on-line] NIDM.CZ [cit. dne 21. 2. 2015]. Dostupné na: <http://www.adam.cz/clanek-2011060059-deti-ktere-volny-cas-travi-aktivne-se-citi-stastnejsi-ukazal-vyzkum-nidm.html>

Graf č. 6: Jaký kroužek navštěvuješ?

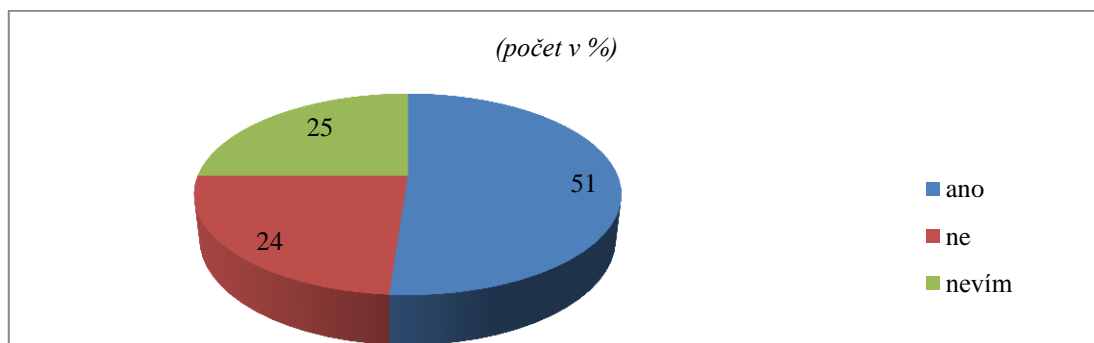
Dle výsledků grafu č. 6 převažuje zájmová činnost sportování, cvičení a sportovní hry (36 %), tancování, aerobik a balet (18 %), zpívání, hraní na hudební nástroj či hudební nauka (15 %) a učení se cizích jazyků (11 %). Naopak tolik oblíbené nejsou kroužky přírodovědné (2 %).

Graf č. 7: Co bys nejraději dělal/a ve svém volném čase?

O oblíbenosti kroužků svědčí také výsledky z grafu č 7, ze kterého vyplývá, že 38 % dotázaných dětí by ve svém volném čase šlo do zájmového kroužku. Z odpovědí rodičů je zřejmé, že většina dotázaných rodičů se shodla na odpovědi, že by volný čas dětí měl být spíše organizovaný, ale dětem by měla také být ponechána volnost (5 rodičů z 9), pouze jeden rodič měl názor, že by čas dětí měl být spíše neorganizovaný. Z toho také vyplývá, že všechny děti dotázaných rodičů navštěvují nějaký zájmový kroužek minimálně 2x týdně.

Graf č. 8: Věnuje se nebo věnoval se dříve také někdo z Tvých rodičů stejné aktivitě, jako děláš ty v nějakém svém kroužku?

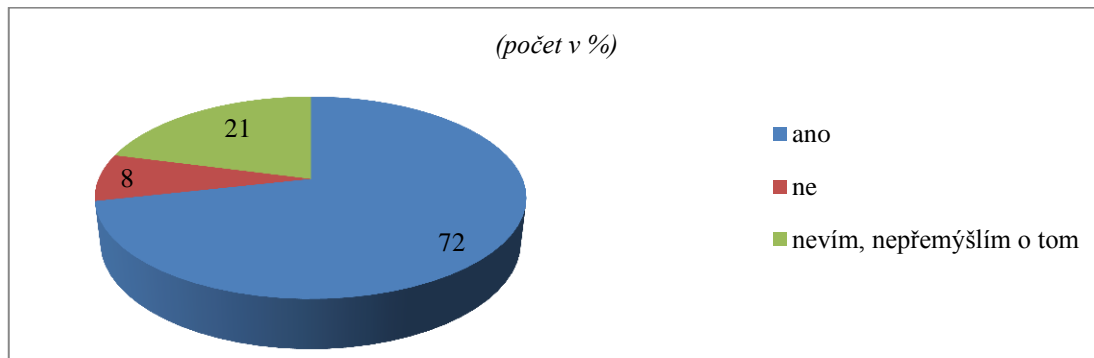
Jistě výrazným vlivem na to, zda, kolikrát a jaký zájmový kroužek dítě navštěvuje je i fakt, zda se i rodiče věnovali, případně ještě věnují stejné volnočasové aktivitě, které se věnují jejich děti. Z výsledků grafu č. 8 vyplývá, že na tuto otázku odpovědělo 51 % dotázaných respondentů, 25 % dětí tento fakt neví a 24 % dětí uvedlo, že ne. Na téměř stejně položenou otázku odpovědělo 5 rodičů, že se také věnovali stejné aktivitě, jako jejich dítě a 4 rodiče se nevěnovali, což je uvedeno v příloze č. 6.

Závěr k H3: Na základě zjištěných údajů hypotézu H2 nepřijímám.

H4: Předpokládám, že většina dětí je spokojena s náplní svého volného času.

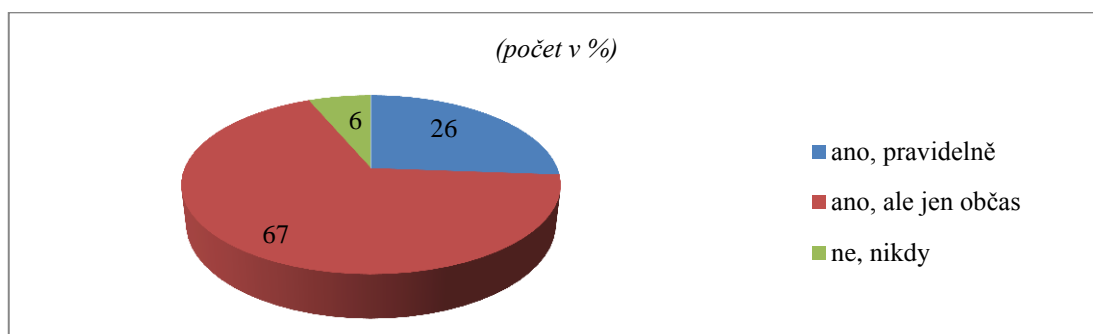
Tuto hypotézu sytily položky číslo 10 a doplňovaly jí položky 11 a 16 v dotazníku pro děti. Výsledky zjištění jsou uvedeny v grafech č. 9, 10 a 11 a v tabulkách v příloze č. 4.

Graf č. 9: Jsi spokojen/a s tím, jak trávíš svůj volný čas?

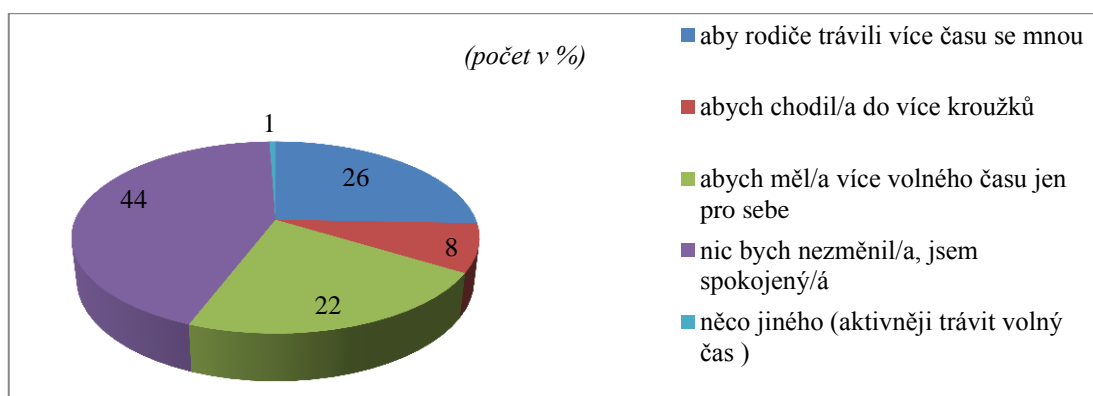
Z výše uvedeného grafu vyplývá, že 72 % dětí je spokojeno s tím, jak tráví svůj volný čas, 21 % dětí o této otázce vůbec nepřemýšlí a 8 % dětí není spokojeno.

Graf č. 10: Bavíte se doma o tom, co jsi celý den dělal/a?

O tom, co děti celý den dělaly, se v rodinách baví pravidelně jen 26 % dotázaných respondentů. 67 % z nich uvedlo, že se o tom, co dělaly celý den, v rodině baví, ale jen občas a 6% dětí uvedlo, že se o tom v rodině nebaví vůbec.

Graf č. 11: Co bys chtěl/a, aby se ve Tvé rodině změnilo v oblasti trávení volného času?

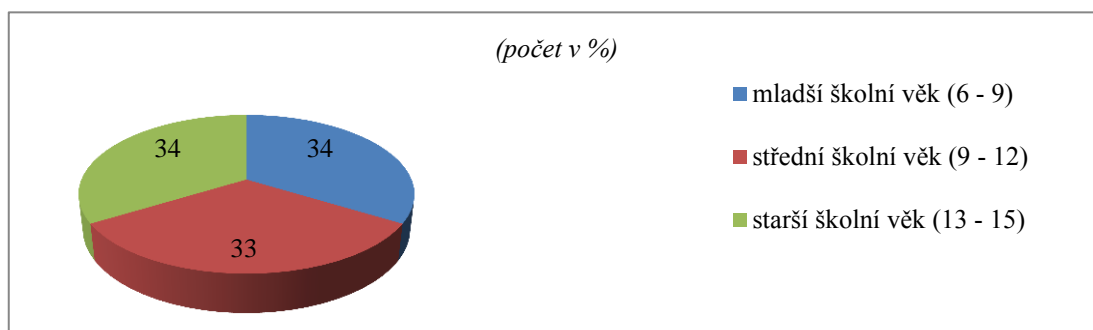
Pokud by děti mohly něco v oblasti trávení volného času změnit, tak 44 % z nich by neměnilo nic, jsou spokojené s tím, jak to mají. 26 % dotázaných respondentů by chtělo, aby s nimi rodiče trávili více času a 22 % dětí by chtělo mít více volného času jen pro ně samotné.

Závěr k H4: Na základě zjištěných údajů hypotézu H4 přijímám.

H5: Předpokládám, že většina dětí mladšího školního věku by nejraději trávila svůj volný čas s rodiči.

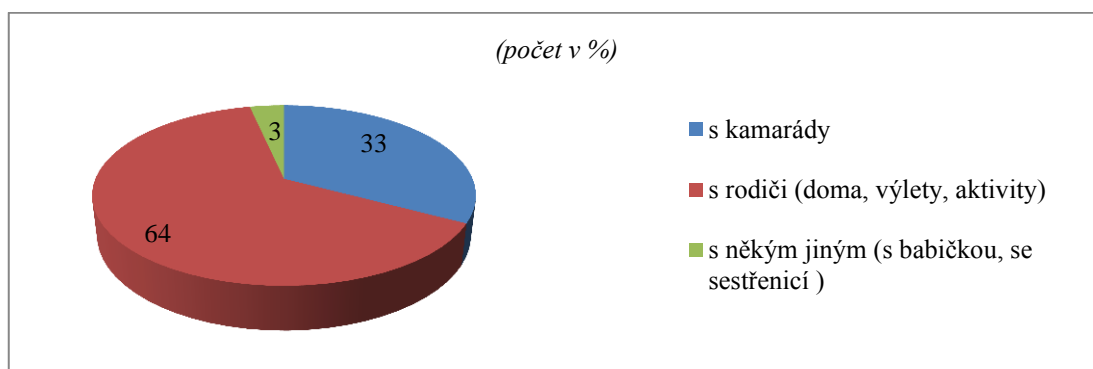
Tuto hypotézu sytily položky číslo 2, 9 a doplňovaly jí položky č. 15 v dotazníku pro děti a 8. otázka v rozhovoru s rodiči. Výsledky zjištění jsou uvedeny v grafech č. 12, 13, 14 a v tabulkách v příloze č. 4 a 6.

Graf č. 12: Kolik Ti je let?

Z výsledků grafu č. 12 vyplývá, že dotazníkového šetření se zúčastnilo 34 % respondentů v mladším školním věku.

Graf č. 13: S kým bys nejrady trávil/a svůj volný čas?

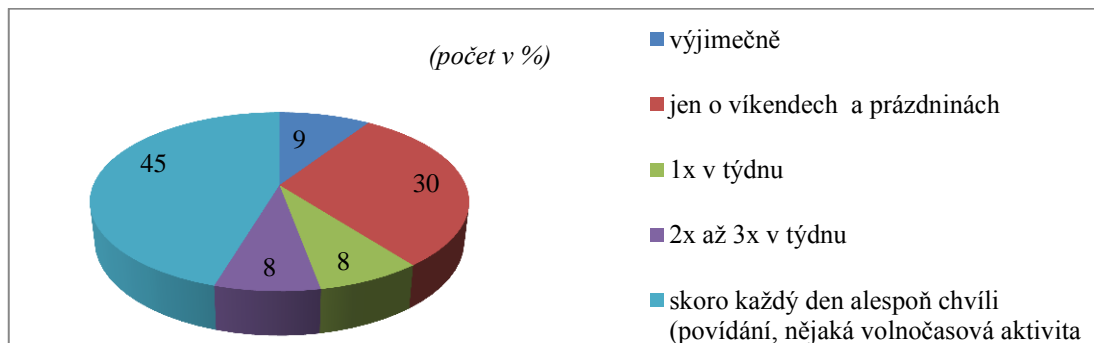
Vliv rodičů a celé rodiny na dítě ve volném čase je obrovský a v mnohém zásadní, především výchovou a množstvím volného času, který jsou rodiče schopni a především ochotni svým dětem věnovat. Především děti v mladším školním věku by jejich volný čas nejrady trávily se svými rodiči doma, na výletě či při nějaké společné aktivitě, jak ukazují výsledky grafu č. 13 (64 % dětí v mladším školním věku). S rostoucím věkem se tento počet výrazně zmenšuje (pro srovnání - u dětí středního školního věku je to 50 % a už dětí staršího školního věku pouze 14 % respondentů), jak je zřejmé z tabulek v příloze č. 6. 33 % dětí by nejrady trávilo volný čas se svými kamarády a pouze 3 % s někým jiným, například s prarodiči, jinými příbuznými nebo také s domácími mazlíčky. Na otázku rodičům, zda se domnívají, že se svými dětmi tráví dostatek volného času, odpověděla polovina rodičů ano a polovina ne. U odpovědi ne byl u všech příčinou nedostatek času z důvodu pracovních povinností.

Závěr k H5: Na základě zjištěných údajů hypotézu H4 přijímám.

H6: Předpokládám, že většina dětí společně se svou rodinou tráví volný čas jen o víkendech či prázdninách.

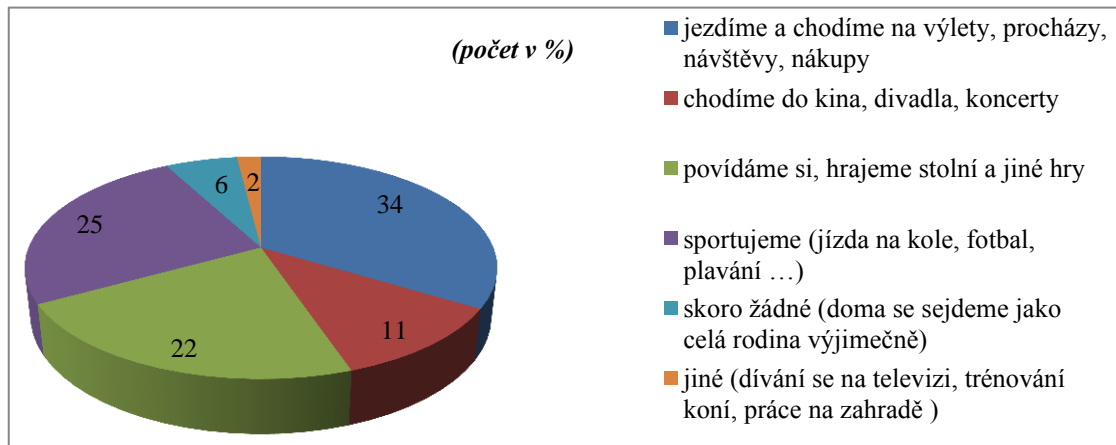
Tuto hypotézu sytily položky číslo 13 a doplňovaly jí položky číslo 12 a 14 v dotazníku pro děti a 6. otázka v rozhovoru s rodiči. Výsledky zjištění jsou uvedeny v grafech č. 14, 15 a 16 a v tabulkách v příloze č. 4 a 6.

Graf č. 14: Jak často trávíte volný čas společně jako rodina?

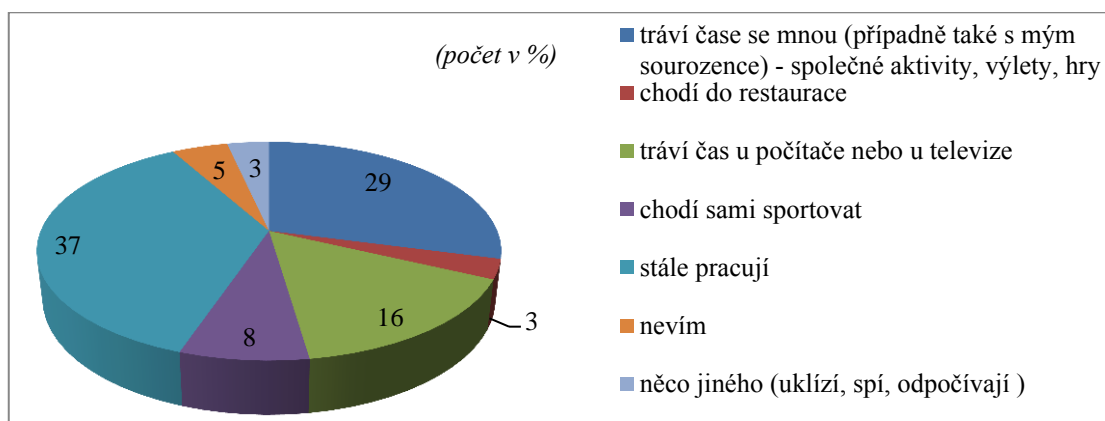
Na otázku „Jak často trávíte volný čas společně jako rodina?“ odpovědělo, jak vyplývá z výsledků grafu č. 14, 45 % dotázaných respondentů, že společně jako rodina tráví skoro každý den alespoň chvíli u společného povídání či nějaké volnočasové aktivity. Jen o víkendech a prázdninách společně tráví 30 % respondentů. 9 % dětí tráví se svou rodinou volný čas jen výjimečně. Rodiče odpovídali nejčastěji na otázku „Jaké volnočasové aktivity děláte společně jako rodina a jak často?“, že sportují a chodí na výlety, procházky do přírody, a to 1 – 2x v týdnu a také o víkendech a prázdninách, jak je uvedeno v tabulkách v příloze č. 6.

Graf č. 15: Jaké činnosti ve volném čase děláte společně jako rodina?

Z grafu č. 15 je zřejmé, že nejčastější aktivity, které rodiče dělají společně se svými dětmi, jsou výlety, procházky, návštěvy či nákupy (34 %), dále sportování (25 %) a povídání či hrají stolních a jiných her (22 %). Méně časté jsou pak návštěvy kulturních zařízení (kina, divadla či koncerty), a to pouze 11 %. 6 % dotázaných dětí odpovědělo, že společně se svou rodinou nedělají téměř žádné aktivity, protože se doma sejdou jako celá rodina výjimečně (6 %). Také z výzkumu, který uskutečnila agentura STEM/MARK, vyplývá, že více než polovina českých rodičů považuje za ideální strávit společný volný čas aktivně, a to nejčastěji výlety do přírody.⁶⁷

Graf č. 16: Co dělají tví rodiče ve svém volném čase?

Na doplňující otázku „Co dělají Tví rodiče v jejich volném čase?“ odpovědělo 37 % dětí, že jejich rodiče stále pracují a 29 % to, že tráví rodiče volný čas s ním, případně také s jeho sourozencem. Nezanedbatelná odpověď byla také, že rodiče tráví jejich volný čas u počítače nebo televize (16 %).

Závěr k H6: Na základě zjištěných údajů hypotézu H5 nepřijímám.

H7: Spokojenost dítěte s tím, kolik volného času tráví společně jako rodina, determinuje fakt, s kým dítě doma bydlí.

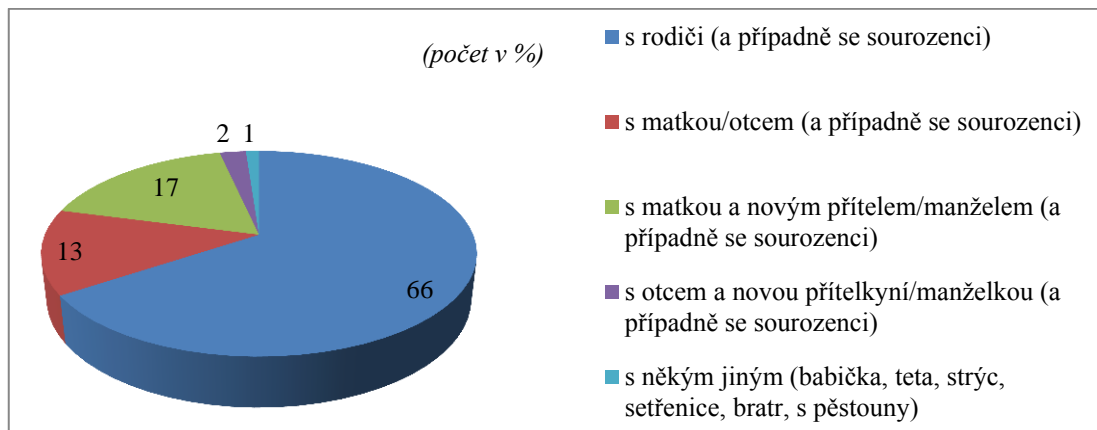
H2₀: Na spokojenost dítěte s množstvím volného času, který tráví společně jako rodina, nemá vliv to, s kým dítě doma bydlí.

H2_A: Mezi tím, s kým dítě bydlí doma a spokojeností dítěte s množstvím volného času, který tráví společně jako rodina, existuje statisticky významná závislost.

⁶⁷ Jak tráví volno české rodiny s dětmi? [on-line] ŽENA.CZ [cit. dne 21. 2. 2015]. Dostupné na: <http://zena.centrum.cz/deti/zajimavosti/clanek.phtml?id=722503>

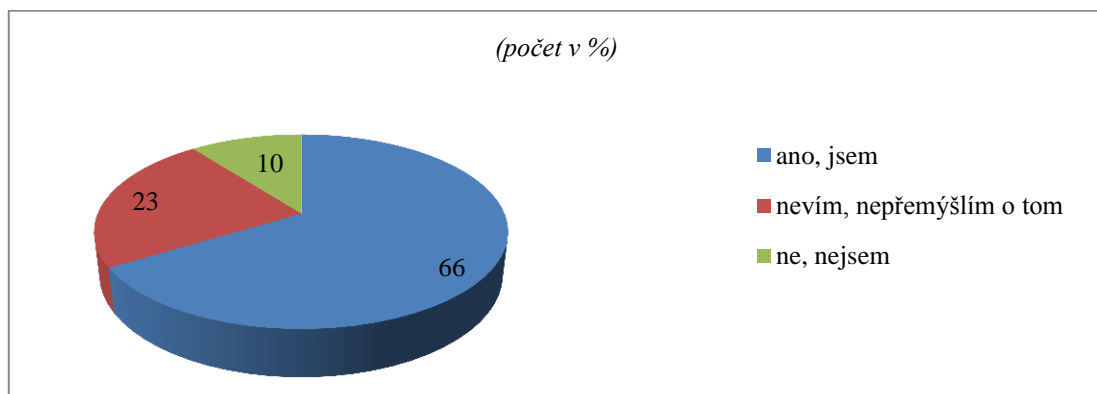
Tato hypotéza byla testována statisticky. Bylo ověřováno, zda to, s kým dítě doma bydlí, má vliv na spokojenost dítěte s množstvím volného času, který tráví společně jako rodina. Hypotézu sytily jí položky číslo 1 a 5 v dotazníku pro děti. Zvolila jsem testové kritérium - Test dobré shody chí-kvadrát, na hladině významnosti 0,01. Pro výpočet testového kritéria jsem vycházela z údajů v tabulce č. 5 a v grafech č. 17 a 18.

Graf č. 17 : S kým bydlíš doma?

Dle výsledků v grafu č. 17 je možné vidět, že největší procento dětí žije doma se svými rodiči, případně také se sourozenci. Je třeba ale také poukázat na skutečnost, že v posledních letech se rozvádí téměř každé druhé manželství, a tudíž se dá očekávat, že tato skutečnost může v blízké budoucnosti postihnout i rodiče našich respondentů. S matkou a jejím novým přítelem či manželem (a případně také se sourozenci) žije 17 % dotázaných dětí.

Graf č. 18: Jsi spokojen/a s tím, kolik volného času trávíte společně jako rodina?

Na otázku, zda je dítě spokojeno s tím, kolik volného času trávíte společně jako rodina, odpověděla většina dětí kladně (66 %). 23 % dotázaných dětí o tom nepřemýšlí a 10 % dětí spokojeno není.

Tabulka č. 5: Spokojenost dítěte s trávením volného času společně jako rodina dle toho, s kým dítě doma bydlí.

S kým doma bydlíš?	Spokojenost s trávením volného času společně jako rodina			Σ
	ano	nevím	ne	
s rodiči (případně i se sourozenci)	78	27	10	115
s matkou/s otcem (případně i se sourozenci)	11	7	5	23
s matkou a novým přítelem/manželem, (a případně se sourozenci) a případně s někým jiným (prarodiče, pěstouni aj.)	25	6	3	34
Σ	114	40	18	172

Zdroj: vlastní výpočty.

Interpretace: Hypotéza byla testována na hladině významnosti 0,01. Nejprve byla vypočtena hodnota testového kritéria $\chi^2 = 5,690$ a následně bylo porovnáno s kritickou hodnotou. Při porovnání vypočítané hodnoty s příslušnou kritickou hodnotou zvoleného testového kritéria $\chi^2_{0,01}(4) = 13,277$ jsem dospěla k závěru, že vypočítaná hodnota $\chi^2(5,690)$ je menší než kritická (13,277) a proto přijímám H_0 a odmítám H_A na hladině významnosti 0,01.

Závěr k $H7$: *Podle zjištěných údajů nelze prohlásit, že spokojenost dítěte s tím, kolik volného času tráví společně jako rodina, determinuje fakt, s kým dítě doma bydlí, a proto $H7_0$ je přijata jako platná a odmítnuta $H7_A$.*

Závěr

Teoretická část diplomové práce byla věnována obecnému pojetí volného času a vymezení základních pojmů. Byly zpracovány obecné aspekty, které se úzce dotýkají volného času dětí školního věku s důrazem na trávení volného času v kontextu rodin s dětmi školního věku. Charakterizovány byly také důležité momenty v životě dítěte školního věku a faktory, které mohou na volný čas působit.

Volný čas je důležitou součástí života dětí i dospělých a způsob jeho využívání je také jedním z důležitých ukazatelů zdravého životního stylu. Zejména u dětí má svůj nezastupitelný význam. Poskytuje mu prostor poznávání sebe samého a také ostatních. Umožňuje mu také seberealizaci v činnostech podle jeho zájmů, potřeb, představ a nadání. Vliv na to mají jistě samy děti, ale vzorem jim býváme právě my dospělí a rodiče našich dětí. Nezbytnou roli v tomto procesu hraje organizace volného času, trávení volného času v rodinném prostředí a jeho prožívání všemi členy rodiny. Ale máme my dospělí v současné době dostatek informací o tom, co je pro naše děti dobré či nikoli? Každý život má svůj styl a všichni máme možnost výběru a volby. I když děti často takovou možnost nemají, o to důležitější je působení nás dospělých. Největším problémem bývá umění si správně vybrat ze široké nabídky možností, umět dítě správně motivovat a směřovat. Důležité je se správně rozhodnout, zda dítě jednostranně směřovat k určité činnosti, zájmu, nebo naopak nabídnout dítěti rozmanitost aktivit ve volném čase. V každém případě je nejdůležitější podpora rodiny, komunikace a respektování požadavků dítěte. Je třeba si uvědomit, že dítě má tendenci přejímat vzory nás dospělých, a to dobré, ale i špatné. Nesprávnou volbou ale můžeme negativně ovlivnit budoucí život našich dětí. Komplikace může přinášet celková sociální situace rodiny a také obecný tlak společnosti na výkon jedince, který působí jak na dítě, tak i na rodiče.

Volný čas a životní styl dnešních dětí významně ovlivňuje technika, chybí zdravý a aktivní způsob využití volného času. Pozitivně vnímám jistě širokou škálu výběru volnočasových aktivit jak pro dítě samotné, tak i pro jeho rodiče. Školy, školská zařízení a další zařízení pro volnočasové aktivity dávají v dnešní době větší prostor pro rozvoj samostatnosti dítěte, jeho individuality. K tomu mohou u každého dítěte vést různé cesty. Neexistuje žádný univerzální recept či pravidlo na správný životní styl, ani žádné měřítko. Důležitá je spokojenost dítěte, jeho zdraví, harmonický duševní i tělesný vývoj.

Hlavní problematika diplomové práce byla podpořena i praktickou stránkou zahrnující výzkumné šetření, jehož výsledné interpretační závěry jsou uvedeny v předchozí kapitole. Úkolem výzkumné sondy diplomové práce nebylo provést vyčerpávající výzkum, ale především nahlédnout do dané problematiky, porovnat pohled dětí a názor můj a dalších rodičů. **Cílem praktické části diplomové práce bylo zjistit a zachytit důležité a podstatné znaky volného času dětí školního věku a vliv jejich rodin na trávení jejich volného času.** Z empirické části této diplomové práce vyplývá, že děti v rámci náplně svého volného času upřednostňují organizovanou zájmovou činnost, konkrétně návštěvu zájmového kroužku. Dotazník potvrdil oblíbenost hry na počítači, tabletu, mobilu, komunikaci prostřednictvím facebooku nebo sledování televize u dětí v dnešní době. Tyto uvedené činnosti patří spíše k pasivnímu trávení volného času a souvisí s atmosférou doby, celkovou oblíbeností techniky a možná i určitou pohodlností rodičů a jejich pracovní vytížeností. Jak jsem již v diplomové práci několikrát zmínila, dnešní doba je celkově silně orientovaná na výkon a některé děti se mohou cítit být různými organizovanými volnočasovými aktivitami přetížené a tak ani není překvapující celkem vysoké procento dětí, které by ve svém volném čase nejradyji nedělaly „nic“, např. jen odpočívaly, poslouchaly hudbu apod. Jinou neorganizovanou činnost nabízenou v rámci dotazníku (pobyt venku apod.) si vybralo celkem nízké procento dětí. Podle mého názoru situace také souvisí s tím, že rodiče děti dnes samotné především v mladším školním věku ven téměř nepouští z důvodu bezpečnosti. Děti samotné se situaci zřejmě přizpůsobily a díky technickým možnostem jim pobyt venku spojený s komunikací se spolužáky tolik nechybí. Z dotazníků i rozhovorů s rodiči také vyplynulo, že organizovaná volnočasová činnost dětí má v současné době velký význam. Jen zanedbatelná část dětí nenavštěvuje žádný zájmový kroužek. K nejoblíbenějším volnočasovým organizovaným činnostem patří sportování a cvičení, tancování, aerobik či balet. Atraktivní je stále také zpívání či hra na hudební nástroj. Naopak výjimečně děti navštěvují kroužek přírodovědný nebo počítačový. Pozitivní zjištění z empirické části je jistě to, že naprostá většina dětí je s náplní a trávením svého volného času spokojena.

Zaměřila jsem se také na to, jak rodina ovlivňuje trávení volného času dětí. Z empirického šetření vyplynulo, že děti vybírají volnočasové aktivity samy podle svého zájmu po dohodě s rodiči. Ti by opravdu pak v praxi přejímali roli poradce a koordinátora. Na otázku týkající se spokojenosti s trávením volného času dětí

většinou odpovídali kladně. V souvislosti s neorganizovaným volným časem by děti chtěly trávit čas celkem vyrovnaně s kamarády nebo s rodiči. Překvapením byl celkem nízký zájem dětí o trávení volného času s prarodiči. Rodiče jako vzor pro dítě z hlediska inspirace pro trávení volného času jsou zřejmě také aktuální. Více než polovina rodičů se sama v dětství věnovala stejným činnostem jako jejich dítě dnes v nějakém zájmovém kroužku. Více než třetina dětí v souvislosti s volným časem rodičů v dotazníku uvedla, že jejich rodiče stále pracují a tudíž nemají žádný volný čas. V tomto směru rodiče nepůsobí jako nejlepší vzor pro dítě, jak jsem zmiňovala v teoretické části. Téměř další třetina dětí uvedla, že volný čas tráví rodiče s nimi a případně s jejich sourozenci. Poměrně vysoké procento dětí si všimá času, který rodiče tráví u počítače nebo u televize a naopak málo času sportováním. O tom, jak děti tráví svůj den a volný čas, doma děti komunikují. Volný čas trávený společně s rodinou si téměř polovina dotazovaných dětí v podstatě pravidelně každý den užívá. Třetina dotazovaných dětí ale jen o víkendu nebo prázdninách. K nejoblíbenějším činnostem patří rozhodně aktivně trávený společný čas, např. procházky, výlety a sportování. Oblíbená je u dětí také společná komunikace s rodiči a společenské hry. Na ústupu v oblíbenosti se jeví návštěvy kulturních zařízení jako kina, divadla či koncerty. Na otázku, zda je dítě spokojeno s tím, kolik volného času tráví společně jako rodina, děti odpovídaly v převážné většině ano. Jen desetina dětí spokojená není. Změnu v oblasti společného trávení volného času s rodinou by chtěla téměř polovina dětí. Z odpovědí v dotaznících vyplývá, že by zvýšily čas strávený společně s rodiči a také čas, který by měly děti samy pro sebe. Téměř druhá polovina je ale spokojená a nic by v této oblasti neměnila.

Tato práce by mohla být případným východiskem pro další sociologický či pedagogický výzkum či jako motivace pro pedagogy volného času, v neposlední řadě také pro rodiče dětí ve školním věku. Stanovený cíl diplomové práce se mi dle mého názoru podařilo splnit. Svědčí o tom i fakt, že o výsledky empirické části diplomové práce projevily zájem samotné základní školy, ve kterých probíhalo dotazníkové šetření. Vychovatelky by rády využily závěrů ve své další praxi, např. při tvorbě nabídky zájmových kroužků pro příští školní rok. Jako zpětná vazba nejen pro základní školy a především pro jejich školní družiny, ale také pro rodiče byl vytvořen informační letáček s nejdůležitějšími výstupy, který byl umístěn na nástěnky v prostorách školních družin, kde se rodiče dětí denně pohybují. Informační letáček vč. fotografií ze základních škol je přiložen v příloze č. 7.

Odborné zdroje

1. AŠENBRENOVÁ, I. Já tam chodit nebudu. *Naše psychologie*, 2012, roč. VI, č. 1. ISSN1213-5100.
2. BLÁHA, V. *Výchova mimo vyučování na základních školách*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984. 120 s. ISBN 14-289-84.
3. BREJLOVÁ, D. *Jak to dítě vychováváš?* [on-line] VITALIA.CZ [cit. 2014-09-02]. Dostupné na: <http://www.vitalia.cz/clanky/jak-to-dite-vychovavas/>.
4. ČECH, T. Efektivní využívání volného času jako součást životního stylu dětí v postmoderní společnosti. *Pedagogická orientace*, 2002. č. 2, s. 108 – 113. ISSN 1211-4669.
5. GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2. vyd. Brno: Paido, 2000. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.
6. HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 240 s. ISBN 978-80-7367-473-1.
7. HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 232 s. ISBN 80-7178-295-5.
8. HÁJEK, B.; PÁVKOVÁ, J. a kol. *Školní družina*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. 160 s. ISBN 978-80-7367-268-3.
9. HAVLÍK, R.; KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. 176 s. ISBN 978-80-7367-327-7.
10. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 176 s. ISBN 80-7178-927-5.
11. HUGHES, Z. *Children's Leisure Activities*. [on-line] EVERYDAYLIF.GLOBALPOST.COM [cit. dne 8. 2. 2015]. Dostupné na: <http://everydaylife.globalpost.com/childrens-leisure-activities-5039.html>
12. *Já chci do oddílu*. [on-line] NIDM.CZ [cit. dne 21. 12. 2014]. Dostupné na: <http://www.nidm.cz/userfiles/file/KPZ/vystupy/01-vyzkumy/ja-chci-do-oddilu.pdf>
13. *Jak tráví volno české rodiny s dětmi?* [on-line] ŽENA.CZ [cit. dne 21. 2. 2015]. Dostupné na: <http://zena.centrum.cz/deti/zajimavosti/clanek.phtml?id=722503>

14. KOUCKÁ, P. *Mýtus kvalitního času*. [on-line]. PSYCHOLOGIE.CZ [cit. dne 20. 9. 2014]. Dostupné na: <http://psychologie.cz/mytus-kvalitniho-casu/>
15. KRAUS, B.; POLÁČKOVÁ, V. *Člověk, prostředí, výchova*. 1. vyd. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
16. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
17. LINHART, J.; PETRUSEK, M.; VODÁKOVÁ, A.; MAŘÍKOVÁ, H. *Velký sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. 1627 s. ISBN 80-7184-310-5.
18. MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. 98 s. ISBN 80-85282-83-6.
19. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. 144 s. ISBN 80-85850-24-9.
20. *Organizace, instituce*. [on-line] TRUTNOV.CZ [cit. dne 2. 12. 2014]. Dostupné na: <http://www.trutnov.cz>
21. *Osobní výpověď mých dětí* (Sofie - 11 let, Oliver - 9 let) ze dne 27. 6. 2014.
22. PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 272 s. ISBN 80-7178-399-4.
23. PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 322 s. ISBN 80-7178-579-2.
24. ŘÍČAN, P. *S dětmi chytře a moudře*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. 176 s. ISBN 978-80-262-0343-8.
25. SAK, P.; SAKOVÁ K. *Mládež na křižovatce*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda servis, 2004. 240 s. ISBN 80-86320-33-2.
26. SINGEROVÁ (FIŠEROVÁ), H. *Září není jen škola, ale i dětské kroužky*. [on-line] VITALIA.CZ [cit. dne 21. 9. 2014]. Dostupné na: <http://www.vitalia.cz/clanky/zari-neni-jen-skola-ale-i-detske-krouzky/>
27. SKALKOVÁ, J. a kol. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. s. 86 – 91. ISBN: 14-275-85.

28. SPOUSTA, V. et al. *Metody a formy výchovy ve volném čase*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1996. 82 s. ISBN 80-210-1275-7.
29. *Turistické info*. [on-line] TRUTNOV.CZ. [cit. dne 2. 12. 2014].
Dostupné na: <http://www.trutnov.cz>
30. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 528 s. ISBN 80-7178-308-0.
31. VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. 2. Vyd. Brno: Print – Typia, 2001. 175 s. ISBN 80-86384-00-4.
32. *Věkové složení obyvatel v okrese Trutnov* [on-line]. CZSO.CZ [cit. dne 15. 2. 2015]. Dostupné na: http://www.czso.cz/xh/redakce.nsf/i/vekove_slozeni_obyvatel_v_okrese_trutnov
33. Volný čas a prevence u dětí a mládeže [on-line]. msmt.cz [cit. dne 5. 1. 2015].
Dostupné na: <file:///C:/Users/BScom/Downloads/olnycas.pdf>
34. Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání.
35. *Zájmové a neformální vzdělávání*. [on-line]. MSMT ČR [cit. dne 21. 9. 2014].
Dostupné na: <http://www.msmt.cz/mladez/zajmove-a-neformalni-vzdelavani>
36. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním a vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Seznam tabulek a grafů

Příloha č. 2 - Dotazník pro děti

Příloha č. 3 - Rozhovor s rodiči

Příloha č. 4 - Vyhodnocení dotazníky – děti (celkem)

Příloha č. 5 - Tabulky výpočtů – k hypotéze č. 5

Příloha č. 6 - Vyhodnocení rozhovorů s rodiči

Příloha č. 7 - Informační letáček vč. fotografií ze základních škol

Příloha č. 1 - Seznam tabulek a grafů

Tabulka č. 1 – Počet školních zařízení a žáků v nich ve školním roce 2013/2014

Tabulka č. 2 – Počty žáků ve školách a školních zařízeních v Trutnově

Tabulka č. 3 – Vliv na výběr volnočasové aktivity dle věku dětí

Tabulka č. 4 – Preference činností ve volném čase dle pohlaví dítěte

Tabulka č. 5 - Spokojenost dítěte s trávením volného společně jako rodina dle toho,
s kým dítě doma bydlí

Graf č. 1 – Kolik Ti je let?

Graf č. 2 – Kdo Ti vybral kroužek/kroužky?

Graf č. 3 – Jsi?

Graf č. 4 – Jaký kroužek navštěvuješ?

Graf č. 5 – Pokud navštěvuješ nějaký kroužek či kroužky, jak často v týdnu?

Graf č. 6 – Jaký kroužek navštěvuješ?

Graf č. 7 – Co bys nejraději dělal/a ve svém volném čase?

Graf č. 8 – Věnuje se nebo věnoval se dříve také někdo z tvých rodičů stejné aktivitě,
jako děláš ty v nějakém svém kroužku?

Graf č. 9 – Jsi spokojen/a s tím, jak trávíš svůj volný čas?

Graf č. 10 – Bavíte se doma o tom, co jsi celý den dělal/a?

Graf č. 11 – Co bys chtěl/a, aby se ve Tvé rodině změnilo v oblasti trávení volného
času?

Graf č. 12 – Kolik Ti je let?

Graf č. 13 – S kým bys nejraději trávil/a svůj volný čas?

Graf č. 14 – Jak často trávíte volný čas společně jako rodina?

Graf č. 15 – Jaké činnosti ve volném čase děláte společně jako rodina?

Graf č. 16 – Co dělají Tví rodiče ve volném čase?

Graf č. 17 – S kým bydlíš doma?

Graf č. 18 – Jsi spokojen/á s tím, kolik volného času trávíte společně jako rodina?

Příloha č. 2 - Dotazník pro děti

Prosím Vás o vyplnění tohoto dotazníku pro potřeby mé diplomové práce s názvem „Volný čas dětí a role rodiny v něm“. Jsem studentkou pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové, oboru Sociální pedagogika.

*Věnujte prosím pozornost jednotlivým otázkám, dobře si je přečtěte. **Správné odpovědi prosím zakřížkujte, kde to bude potřeba, tak doplňte.***

Děkuji za Váš čas, který strávíte jeho vyplňováním. Nezabere Vám to více než 20 minut.

Bc. Martina Davidková

1) Jsi? dívka chlapec **2) Kolik ti je let?** (doplň)

3) S kým bydlíš doma?

.....(doplň)

4) Pokud navštěvuješ nějaký kroužek či kroužky, jak často v týdnu? (zaškrtni 1 možnost)

žádný nenavštěvuji pondělí úterý středa čtvrtek pátek
 sobota neděle

(pokud zaškrtněš, že žádný kroužek nenavštěvuješ, pokračuj otázkou č. 8)

5) Jaký kroužek navštěvuješ? (můžeš zaškrtnouti i více možností)

- sportování, cvičení, sportovní hry
 tancování, aerobik, balet
 vyrábění, keramika, kreslení, modelování
 zpívání, hraní na hudební nástroj, hudební nauka
 učíme se cizí jazyky (angličtina, němčina,)
 počítačový
 přírodovědný
 nějaký jiný (doplň)

6) Věnuje se nebo věnoval se dříve také někdo z Tvých rodičů stejné aktivitě, jako děláš ty v nějakém svém kroužku? (zaškrtni 1 možnost)

ano ne nevím

7) Kdo Ti vybral kroužek/kroužky? (můžeš zaškrtnouti i více možností)

- kroužky jsem si vybral/a sám/sama
- kroužky mi vybírali rodiče
- vybral jsem si kroužek proto, že tam chodí kamarád
- kroužky mi poradila pan/í učitelka (případně vychovatel/vychovatelka)
- kroužky mi vybírali sourozenci
- někdo jiný (doplň)

8) Co bys nejraději dělal/a ve svém volném čase? (zaškrtni 1 možnost nebo doplň)

- nic (odpočívání, čtení, poslouchání hudby)
- hrál/a bych na počítači (tabletu, mobilu, herní konzoli), facebook, díval/a bych se na televizi
- šel/šla bych do kroužku
- jinou činnost (doplň)

9) S kým bys nejraději trávil/a svůj volný čas? (zaškrtni 1 možnost nebo doplň)

- s kamarády
- s rodiči (doma, výlet, aktivity ...)
- s někým jiným (doplň)

10) Jsi spokojený/á s tím, jak trávíš svůj volný čas? (zaškrtni 1 možnost)

- ano ne nevím, nepřemýšlím o tom

11) Bavíte se doma o tom, co jsi celý den dělal/a? (zaškrtni 1 možnost)

- ano, pravidelně ano, ale jen občas ne, nikdy

12) Co dělají Tví rodiče ve svém volném čase? (zaškrtni 1 možnost)

- tráví čas se mnou (případně také s mým sourozencem) – společné aktivity, výlety, hry,
- chodí do restaurace
- chodí sami sportovat
- tráví čas u počítače, nebo televize
- stále pracují
- nevím
- něco jiného (doplň)

13) Jak často trávíte volný čas společně jako rodina? (zaškrtni 1 možnost)

- výjimečně
- jen o víkendech a prázdninách
- 1x týdně
- 2x až 3x v týdnu
- skoro každý den alespoň chvíli (povídání, nějaká volnočasová aktivita)

14) Jaké činnosti ve volném čase děláte společně jako rodina? (můžeš zaškrtnout více možností)

- skoro žádné (doma se sejdeme jako celá rodina výjimečně)
- chodíme do kina, divadla, na koncerty
- povídáme si, hrajeme stolní a jiné hry
- sportujeme (jízda na kole, fotbal, plavání ...)
- jezdíme a chodíme na výlety, procházky, návštěvy, nákupy
- jiné

15) Jsi spokojen/a s tím, kolik trávíte volného času společně jako rodina? (zaškrtni 1 možnost)

- ano, jsem
- nevím, nepřemýšlím o tom
- ne, nejsem

16) Co bys chtěl/a, aby se ve Tvé rodině změnilo v oblasti trávení volného času? (zaškrtni 1 možnost)

- aby rodiče trávili více času se mnou
- abych měl/a více volného času jen pro sebe
- abych chodil/a do více kroužků
- nic bych nezměnil/a, jsem spokojený/á
- něco jiného

Děkuji za spolupráci.

Příloha č. 3 - Rozhovor s rodiči

1. otázka: Věk dítěte?

2. otázka: Kdo žije ve Vaší společné domácnosti:

3. otázka: Kdo by měl podle Vašeho názoru rozhodovat o trávení volného času dítěte? Spíše rodiče nebo dítě samotné?

4. otázka: Myslíte si, že by děti měly mít volný čas organizovaný, tj. navštěvovat volnočasová zařízení, nebo by jim naopak měla být ponechána volnost?

5. otázka: Navštěvuje Vaše dítě nějaký kroužek? Jaký a jak často?

6. otázka: Jaké volnočasové aktivity děláte společně jako rodina a jak často?

7. otázka: Pokud se Vaše dítě věnuje nějaké volnočasové aktivitě, je to aktivita, které jste se někdy věnovali vy, případně se ještě věnujete? A vedli jste k této aktivitě Vaše dítě nebo jste ho od ní naopak zrazoval?

8. otázka: Domníváte se, že se svými dětmi trávíte dostatek volného času?

Příloha č. 4 - Vyhodnocení dotazníky – děti (celkem)

Otázka č. 1: Jsi?

pohlaví	počet	%
chlapec	87	51
dívka	85	49
Σ	172	100

Otázka č. 2: Kolik ti je let? (doplň)

odpověď	počet	%
mladší školní věk (6 - 8)	58	34
střední školní věk (9 - 12)	56	33
starší školní věk (13 - 15)	58	33
Σ	172	100

Otázka č. 3: S kým bydlíš doma? (doplň)

odpověď	počet	%
s rodiči (a případně se sourozenci)	115	67
s matkou/otcem (a případně se sourozenci)	23	13
s matkou a novým přítelem/manželem (a případně se sourozenci)	32	19
s otcem a novou přítelkyní/manželkou (a případně se sourozenci)	0	0
s někým jiným (babička, teta, strýc, sestřenice, bratr, s pěstouny)	2	1
Σ	172	100

Otázka č. 4: Pokud navštěvuješ nějaký kroužek či kroužky, jak často v týdnu? (můžeš zaškrtnout i více možností)

odpověď	počet	%
žádný nenavštěvuji	21	12
1x v týdnu	69	40
2x v týdnu	22	13
3x v týdnu	30	17
4x v týdnu	10	6
5x v týdnu	10	6
6x v týdnu	6	3
7x v týdnu	4	2
Σ	172	100

Otázka č. 5: Jaký kroužek navštěvuješ? (můžeš zaškrtnout i více možností)

odpověď	počet	%
sportování, cvičení, sportovní hry	88	36
vyrábění, keramika, kreslení, modelování	19	8
zpívání, hraní na hudební nástroj, hudební nauka	37	15
učíme se cizí jazyky (angličtina, němčina ...)	28	11
tancování, aerobik, balet	45	18
počítačový	13	5
přírodovědný	4	2
nějaký jiný (divadelní, znaková řeč, hasičský, náboženství, lego, skaut, koně)	11	4
Σ	245	100

Otázka č. 6: Věnuje se nebo věnoval se dříve také někdo z Tvých rodičů stejné aktivitě, jako děláš ty v nějakém kroužku? (zaškrtni 1 možnost)

odpověď	počet	%
ano	88	51
ne	41	24
nevím	43	25
Σ	172	100

Otázka č. 7: Kdo Ti vybral kroužek/kroužky? (můžeš zaškrtnout i více možností)

odpověď	počet	%
kroužky jsem si vybral/a sám/sama	101	51
vybral jsem si kroužek proto, že tam chodí kamarád	32	16
kroužky mi poradila paní učitelka	3	2
kroužky mi vybírali rodiče	60	30
kroužky mi vybírali sourozenci	3	2
někdo jiný (babička)	1	1
Σ	200	100

Otázka č. 8: Co bys nejraději dělal/a ve svém volném čase?*(zaškrtni 1 možnost nebo doplň)*

odpověď	počet	%
nic (odpočívání, čtení, poslouchání hudby)	42	24
hrál/a bych na počítači (tabletu, mobilu, herní konzoli), facebook, díval/a bych se na televizi	51	30
šel/šla bych do kroužku	65	38
jinou činnost (ruční práce, učení se, neorganizovaný pobyt venku a sport, kreslení)	14	8
Σ	172	100

Otázka č. 9: S kým bys nejraději trávil/a svůj volný čas*(zaškrtni 1 možnost nebo doplň)*

odpověď	počet	%
s kamarády	83	48
s rodiči (doma, výlety, aktivity)	73	42
s někým jiným (a babičkou, sestřenicí, sám, s koněm, se psem, s přítelem)	16	9
Σ	172	100

Otázka č. 10: Jsi spokojený/á s tím, jak trávíš svůj volný čas?*(zaškrtni 1 možnost)*

odpověď	počet	%
ano	123	72
ne	13	8
nevím, nepřemýšlím o tom	36	21
Σ	172	100

Otázka č. 11: Bavíte se doma o tom, co jsi celý den dělal/a? (zaškrtni 1 možnost)

odpověď	počet	%
ano, pravidelně	45	26
ano, ale jen občas	116	67
ne, nikdy	11	6
Σ	172	100

Otázka č. 12: Co dělají Tví rodiče ve svém volném čase? (zaškrtni 1 možnost)

odpověď	počet	%
tráví čas se mnou (případně také s mým sourozencem) - společné aktivity, výlety, hry	50	29
chodí do restaurace	5	3
tráví čas u počítače nebo u televize	27	16
chodí sami sportovat	13	8
stále pracují	63	37
nevím	8	5
něco jiného (uklízí, spí, odpočívají)	6	3
Σ	172	100

Otázka č. 13: Jak často trávíte volný čas společně jako rodina?

(zaškrtni 1 možnost)

odpověď	počet	%
výjimečně	16	9
jen o víkendech a prázdninách	52	30
1x v týdnu	13	8
2x až 3x v týdnu	13	8
skoro každý den alespoň chvíli (povídání, nějaká volnočasová aktivita)	78	45
Σ	172	100

Otázka č. 14: Jaké činnosti ve volném čase děláte společně jako rodina?

(můžeš zaškrtnout více možností)

odpověď	počet	%
jezdíme a chodíme na výlety, procházky, návštěvy, nákupy	103	34
chodíme do kina, divadla, koncerty	34	11
povídáme si, hrajeme stolní a jiné hry	68	22
sportujeme (jízda na kole, fotbal, plavání ...)	77	25
skoro žádné (doma se sejdeme jako celá rodina výjimečně)	18	6
jiné (dívání se na televizi, trénování koní, práce na zahradě)	6	2
Σ	306	100

Otázka č. 15: Jsi spokojen/a s tím, kolik volného času trávíte společně jako rodina? (zaškrtni 1 možnost)

odpověď	počet	%
ano, jsem	114	66
nevím, nepřemýšlím o tom	40	24
ne, nejsem	18	10
Σ	172	100

Otázka č. 16: Co bys chtěl/a, aby se ve tvé rodině změnilo v oblasti trávení volného času? (zaškrtni 1 možnost)

odpověď	počet	%
aby rodiče trávili více času se mnou	44	26
abych chodil/a do více kroužků	14	8
abych měl/a více volného času jen pro sebe	38	22
nic bych nezměnil/a, jsem spokojený/á	75	44
něco jiného (aktivněji trávit volný čas)	1	1
Σ	172	100

Příloha č. 5 - Tabulky výpočtů – k hypotéze č. 5

Otázka č. 8: S kým bys nejraději trávil/a svůj volný čas?

(zaškrtni 1 možnost nebo doplň)

odpověď (mladší školní věk)	počet	%
s kamarády	19	33
s rodiči (doma, výlety, aktivity)	37	64
s někým jiným (s babičkou, se sestřenicí)	2	3
Σ	172	100

Otázka č. 8: S kým bys nejraději trávil/a svůj volný čas?

(zaškrtni 1 možnost nebo doplň)

odpověď (střední školní věk)	počet	%
s kamarády	26	46
s rodiči (doma, výlety, aktivity)	28	50
s někým jiným (sám/a, s koněm)	2	4
Σ	56	100

Otázka č. 8: S kým bys nejraději trávil/a svůj volný čas?

(zaškrtni 1 možnost nebo doplň)

odpověď (starší školní věk)	počet	%
s kamarády	38	66
s rodiči (doma, výlety, aktivity)	8	14
s někým jiným (s přítelkyní/s přítelem, se psem)	12	20
Σ	58	100

Příloha č.6 - Vyhodnocení rozhovorů s rodiči

otázka pro rodiče/školní věk		mladší	střední	starší	celkem
1	Věk dítěte?	3	3	3	9
2	Kdo žije ve společné domácnosti?				
	<i>rodiče, sourozenec/sourozenci</i>	1	2	1	4
	<i>matka, její přítel, děti matky, dítě/děti přítele 1x za 14 dní o víkendu</i>	2	1	1	4
	<i>matka a dítě</i>			1	1
3	Kdo by měl podle Vašeho názoru rozhodovat o trávení volného času dítěte? Spíše rodiče nebo dítě samotné?				
	<i>rodiče</i>	2			2
	<i>dítě</i>		1	2	3
	<i>dítě po dohodě s rodiči</i>	1	2	1	4
4	Myslíte si, že by děti měly mít volný čas organizovaný, tj. navštěvovat volnočasová zařízení, nebo by jim naopak měla být ponechána volnost?				
	<i>ano, spíše organizovaný</i>	1	1	1	3
	<i>spíše organizovaný, ale měla by být dětem také ponechána volnost</i>	1	2	2	5
	<i>ne, spíše neorganizovaný</i>	1			1
5	Navštěvuje Vaše dítě nějaký kroužek? Jaký a jak často?				
	<i>ano (2x týdně)</i>	1		1	2
	<i>ano (3x týdně)</i>		1	1	2
	<i>ano (4x týdně)</i>		1		1
	<i>ano (5x týdně)</i>	2	1	1	4
	<i>ne</i>	3	3	3	9
6	Jaké volnočasové aktivity děláte společně jako rodina a jak často?				
	<i>procházky, výlety, pobyt v přírodě</i>	3	1	2	6
	<i>sportování</i>	3	3	3	9
	<i>kultura (návštěva kina, divadla)</i>	2	1	1	4
	<i>povídání si, hraní stolních her</i>	1	1		2
	<i>1-2 x týdně</i>	2	1	3	6
	<i>jen o víkendech, prázdninách, dovolených</i>		1	1	2
	<i>téměř denně</i>	1			1
	Pokud se Vaše dítě věnuje nějaké volnočasové aktivitě, je to aktivita, které jste se někdy věnovali vy, případně se ještě věnujete? A vedli jste k této aktivitě Vaše dítě nebo jste ho od ní naopak zrazoval/a?				
	<i>ano, věnoval/a a nezrazoval/a jsem</i>	1	2	2	5
	<i>ne, nevěnoval/a a nezrazoval/a jsem</i>	2	1	1	4
8	Domníváte se, že se svými dětmi trávíte dostatek volného času?				
	<i>ano</i>	1	1	2	4
	<i>ne</i>	2	2	1	5

VOLNÝ ČAS DĚTÍ A ROLE RODINY V NĚM

1. Víte, že ...?

Pouze 26 % rodičů se doma pravidelně baví se svými dětmi o tom, jak trávily celý den a s tím spojený i volný čas!

2. Víte, že ...?

K obecně nejoblíbenějším zájmovým kroužkům podle volby dětí patří: sportování a sportovní hry (36 %), tancování, aerobik i balet (18 %) a také zpívání a hraní na hudební nástroj (18 %).

3. Víte, že ...?

Nejčastější odpověď dětí na to, co by nejraději dělaly ve svém volném čase, je, že by šly do zájmového kroužku!

4. Víte, že ...?

64 % dětí mladšího školního věku (6 – 8 let) a 50 % dětí středního školního věku by svůj volný čas nejraději trávilo se svými rodiči? Trávíte opravdu se svými dětmi dostatečné množství volného času?

5. Víte, že ...?

37 % dětí odpovědělo na otázku „Co dělají Tví rodiče ve svém volném čase?“, že stále pracují?!

Výsledky zjištění dotazníkového šetření diplomové práce z 2015. Bc. Martina Davidková

„Nikdy nebudeme moci vychovávat své dítě nebo děti znovu. Nikdy! Máme jen jedinou možnou příležitost, a to neopakovatelnou...“

Diane Losmanová

Zapomněl Kancelář
 Zpracování a vydání
 pracovních listů, pracovních listů, pracovních listů

Číslo	Název	Stav	Podpis
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

**VOLENY ČAS DĚTI
 A BĚŽEKOVY V NĚM**

1. Voleň, to je...
 2. Voleň, to je...
 3. Voleň, to je...
 4. Voleň, to je...
 5. Voleň, to je...

**VOLENY ČAS DĚTI
 A BĚŽEKOVY V NĚM**

Ještě volná místa!

1. Voleň, to je...
 2. Voleň, to je...
 3. Voleň, to je...
 4. Voleň, to je...
 5. Voleň, to je...